

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Institut mezioborových studií Brno

**Sociálně-pedagogické determinanty volby
povolání**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce:
doc. PhDr. František Vízdal, CSc.**

**Vypracovala:
Kateřina Srníková**

Brno 2006

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Sociálně-pedagogické determinanty volby povolání“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je v práci uveden.

.....
Kateřina Srníková

Poděkování

Děkuji panu doc. PhDr. Františku Vízdalovi, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Brno, 7. března 2006

Kateřina Srníková

Obsah

Úvod.....	5
1 Sociálně-pedagogické determinanty volby povolání	7
1.1 Rodina	7
1.2 Sociální síť rodiny.....	11
1.3 Škola	11
1.4 Referenční skupiny	13
1.5 Masmédia	13
2 Vlastní volba povolání	15
2.1 Vývojová charakteristika profesně kariérní cesty žáků a studentů ZŠ a SŠ ...	15
2.2 Profesně kariérní informovanost.....	16
2.3 Zájmy a předpoklady člověka pro volbu povolání	22
2.3.1 Profesně kariérní schopnosti	22
2.3.2 Profesně kariérní motivace	23
2.3.3 Zdravotní stav v profesně kariérním vývoji mladistvých	24
2.4 Možnosti vzdělávání po ukončení ZŠ nebo zvláštní školy	25
2.5 Požadavky kladené na jedince	29
3 Výzkum.....	30
3.1 Cíl a předmět výzkumu	30
3.2 Organizace a metody výzkumu.....	31
3.3 Rozbor zjištěných údajů.....	33
3.3.1 Věková struktura respondentů	33
3.3.2 Příslušnost ke třídě a pohlaví respondentů.....	33
3.3.3 Otázka č.4 Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů	35
3.3.4 Otázka č.5 Nynější zaměstnání rodičů.....	38
3.3.5 Otázka č.6 Pro jakou školu se rozhoduješ?.....	41
3.3.6 Otázka č.7, 8 Které povolání by se Ti nejvíce líbilo v životě vykonávat? Pro jaké povolání ses rozhodl(a), anebo se rozhoduješ ve skutečnosti? .	42
3.3.7 Otázka č.9 Ve které třídě jsi se asi rozhodl(a) pro výše uvedené povolání?	44
3.3.8 Otázka č.10 Hraje roli při Tvém rozhodování, kde se škola nachází?	46
3.3.9 Otázka č.11 Škola, kterou sis vybral(a) je	47
3.3.10 Otázka č.12 Proč sis vybral(a) uvedené povolání nebo studijní směr?...	49
3.3.11 Otázka č.13 Čím se nejraději zabýváš ve volném čase?	50
3.3.12 Otázka č.14 Jakou úlohu ve Tvém profesně kariérním rozhodování hrají rodiče?	52
3.4 Zobecnění výsledků výzkumu	53
Závěr	54
Resumé.....	56
Anotace	57
Klíčová slova	58
Literatura.....	59
Přílohy.....	60

Úvod

Se světem práce se setkávají děti od raného věku především prostřednictvím rodičů a poznáváním svého nejbližšího okolí. Již v předškolním věku se děti seznamují s představiteli některých povolání a poznávají jednotlivé, zejména vnější znaky povolání, která jim jsou přístupná z vlastního názoru, nebo s nimiž se seznamují prostřednictvím pohádek, povídek a různých vyprávění i prostřednictvím hraček. Tyto poznatky promítají do svých her, v nichž hrají „role“ představitelů již poznaných povolání, napodobují některé prvky jejich činnosti za užití hraček, oblékají na sebe typické součásti jejich pracovního oděvu apod. V těchto hrách může kterékoliv dítě na základě své fantazie převzít roli představitele kteréhokoliv povolání.

Každý se rodí s určitou genetickou vybaveností, která má vliv na jeho budoucí život. Dítě se velmi složitě vyvíjí, až se jednoho dne stane samostatným člověkem.

Každý jde a dojde během let jinam. Spoustu věcí může ovlivnit, ale velkou řádku věcí za něho rozhodnou jiní, ať chce nebo nechce. První významnou životní křižovatkou, kde se rozhoduje o dalším osudu jedince je volba budoucího povolání. Celá profesní cesta je přímo poseta nespočetnými okamžiky, kdy všichni, kdo po ní jdou, pro něco se musí rozhodnout. Před první velkou rozhodnutí jsou vystaveni žáci základních škol již na přelomu mezi prvním a druhým stupněm této školy. Jistá část žáků se prostřednictvím výběru alternativ rozhodují pro přechod na osmiletá gymnázia, event. na specializované školy pro nadanou mládež. V závěru základní školy čeká na celou zbylou populaci mimořádně závažná volba studijních směrů dalšího odborného vzdělávání – první směrová volba. Pak následují v závěru studia na středních školách druhá směrová volba, třetí volba v závěru vysokoškolského studia a ještě celá řada rozhodnutí, která budou řídit vlastní pracovně profesní fázi kariéry. Zejména při rozhodování o volbě povolání na základní škole mohou jedinci pomoci nejenom rodiče a blízcí, ale i pedagogové a specialisté v pedagogicko-psychologických poradnách.

Profesionální vývoj člověka je stejně jako celkový vývoj osobnosti ve své konkrétní podobě procesem jedinečným. Je výsledkem vzájemného působení celospolečenských, skupinových a individuálních faktorů.

Téma, které jsem si zvolila „Sociálně-pedagogické determinanty volby povolání“ mě zaujalo nejen jako budoucího rodiče, který se bude muset s touto otázkou vypořádat, ale také z profesionálního hlediska. Ve své práci se setkávám s řadou mladých lidí, kteří přichází na mé pracoviště na odbornou stáž. Většina z nich je překvapena realitou, která se rozchází s jejich představami. Při kontaktu s těmito lidmi mě napadá řada otázek: „Proč studují danou školu?“, „Co je k tomu vedlo?“, „Co je ovlivnilo?“ a další.

Hlavní cíl bakalářské práce spočívá v nalezení odpovědí na otázky týkající se volby povolání. Jakou mají žáci představu o budoucím povolání, co hraje roli při rozhodování o budoucím povolání? Jak ulehčit dětem rozhodování o budoucím povolání? Kde mohou jedinci nalézt potřebné informace k problematice volby povolání? Jaké informace jsou dostačující, aby nedocházelo k zahlcení žáků informacemi?

K naplnění cílů jsem použila obsahovou analýzu dostupných materiálů (literatura, internet) a logické vyvození závěru s nashromážděných dat, které jsem získala pomocí dotazníků.

1 Sociálně-pedagogické determinanty volby povolání

*Čemukoliv se naučíš, tak mezi sebou svázáno budiž,
aby vzpomnutí na jedno táhlo za sebou vzpomnutí
na druhé.*

J. A. Komenský

1.1 Rodina

Lidský jedinec přichází po narození většinou do rodiny, která má velký vliv na jeho další vývoj a jeho život vůbec. Rodina odedávna plní důležité funkce v životě společnosti i jednotlivého člověka. Rodina zajišťuje biologickou i sociální reprodukci člověka. Narození dítěte, péči o ně, o jeho harmonický vývoj. Jeho socializaci. Poskytuje dětem ekonomické zázemí. Rodiče jsou pro děti vzorem i ochranou. Poskytují jim bezpečí, pomoc v každodenním životě. Starají se o ně ve zdraví i v nemoci. Rodina kontroluje chování a jednání svých členů. V příznivém případě zajišťuje dodržování právních i morálních norem.

V nepříznivých případech vede své členy k jednání podle vlastních, protispolečenských norem. Rodina umožňuje prožívat svým členům společně radost i smutek, úzkost i klid. Rodina je přístavem, do kterého by měly s nadějí a láskou směřovat všechny lodě. Rodina podle svých sociokulturních charakteristik působí na motivaci dítěte, na jeho školní výsledky, mimoškolní zájmy a tím formuje psychické vlastnosti s tím spojené.

Ne vždy však rodina plní zodpovědně své poslání. Nedokáže poskytnout zázemí a pocit bezpečí svým členům. Nedokáže plnit svoji základní funkci, která se od ní očekává.

„Rodina je prvotním základem života dítěte v kolektivu a organizátorem jeho každodenních forem života, v ní se uskutečňují nutné životní činnosti a uspokojuje jeho materiálních i duchovních potřeb, v ní tráví člověk i většinu svého volného času. V reálných vztazích mezi členy rodiny a v její morální atmosféře se utváří emocionální

ladění osobnosti, v ní se kladou základy její sociální struktury a morálních norem, vytvářejí se a upevňují návyky jejího sociálního chování i relativně stálá soustava prvotních životních hodnot, formuje se výběrový vztah člověka k okolí, jeho vztah k práci, k ostatním lidem, k celé společnosti i k sobě samému.“ (7, 15)

Ne vždy má dítě možnost vyrůstat v úplné rodině. V mnoha případech je dítě zařazeno do rodiny neúplné nebo doplněné (rodina nevlastní). Takováto rodina poskytuje dítěti zhoršené podmínky pro vývoj, zvláště emoční, pro jeho sebehodnocení, stabilitu a labilitu osobnosti. Ne vždy a ve všech případech je toto tvrzení pravdivé. Mnohdy se dítě z neúplné nebo doplněné rodiny vyvíjí daleko příznivěji než dítě z rodiny úplné. Rodiče často řeší své problémy před dítětem, což na dítě emocionálně velmi negativně působí. Dítě vycítí i napětí mezi rodiči. Ať zjevný nebo skrývaný konflikt může mít na vývoj dítěte daleko horší vliv než úplný rozchod rodičů. Zjevně chybějící mužský element v rodině, nedostatek kladného emočního vztahu rodičů k dítěti a jiné nepříjemné skutečnosti někdy velmi příznivě kompenzují prarodiče, učitelé, vedoucí kroužků a podobně.

Na tom, jak jednotlivá rodina plní či neplní tyto úkoly, závisí, jak bude dítě připraveno k tomu, aby navazovalo sociální kontakty, jak aktivně bude plnit požadavky společnosti a reagovat na situace, před které bude postaveno ve škole, ve skupině vrstevníků, v profesionální činnosti, v občanském životě i ve své vlastní budoucí rodině. (7, 16)

„Nezřídka bývá výchovná funkce rodiny chápána současnými rodiči jednostranně, event. vlastní výchova je nahrazována důrazem na materiální zabezpečení dětí. Nepřiměřená míra materiálních prostředků, přesahující přiměřené uspokojování potřeb dětí, působí výrazně negativně na formování systému jejich hodnot a na celkové utváření jejich osobnosti.“ (7, 17)

Rovněž vzdělání rodičů hraje důležitou roli ve vztahu dítě - škola. Rodina, ve které má alespoň jeden z rodičů vzdělání ukončené maturitou, či vzdělání vysokoškolské, má ke vzdělání a kultuře vesměs pozitivní vztah. Rodiče lpí na dobrém prospěchu dítěte, pobízejí ho k dokonalejší práci. Zprostředkovávají dostupnou

literaturu a kroužky. Zajímají se více o mimoškolní aktivity svých dětí, navštěvují s dětmi kulturní památky, divadelní představení. Dbají na to, aby dítě chodilo do školy rádo a pobízejí ho v pokračování ve studiu. Dokážou také dítěti lépe poskytnout metodickou pomoc v učení nebo zájmové činnosti. Naproti tomu rodiny, zvláště při nedokončeném základním vzdělání rodičů v průměru neposkytují svému potomkovi zdaleka tak příznivé podmínky ke studiu.

Liší se rovněž komunikace v rodinách s různým stupněm vzdělání. Rodiče s krajně nízkou sociokulturní úrovní mají chudý slovník, užívají špatných formulací, mohou mít nedobrou výslovnost, užívají agramatismy. Komunikace s dítětem vážně, je na velmi nízké úrovni. Rodiče problémy dětí negují, zlehčují, mnohdy názory a problémy dítěte ani nevyslechnou. Nejsou dítěti vhodnými partnery pro jejich sociální a emocionální vývoj. Takoví rodiče děti okřikují, nechtějí se zatěžovat jejich dotazy, které jim přijdou zbytečné. Takové chování rodičů negativně ovlivňuje rozvoj myšlení, řeči, komunikace a narušuje emocionální vztahy v rodině, což pak stěžuje celou rodinnou výchovu. Rodiče s nízkou úrovní vzdělání většinou nerealizují psychicky náročnější zájmové činnosti dětí. Návštěva kulturních zařízení se jim zdá ve většině případů jako zbytečná investice. Dětem chybí model zájmových činností, který by rozvíjel jejich osobnost.

„Samo vzdělání rodičů je jen přibližným orientačním ukazatelem kulturní podnětnosti nebo nepodnětnosti rodiny. Někteří rodiče pouze se základním vzděláním, kterým bylo zabráněno k dosažení vyššího vzdělání souhrou okolností, se věnují ve volném čase hře na hudební nástroje, odborné četbě, vedou sportovní nebo skautský oddíl a v souvislosti s tím se dále vzdělávají, vlastní děti pobízejí k dosažení vyššího vzdělání. Naopak se můžeme setkat s rodiči - vysokoškoláky, kteří se ve volném čase věnují pouze pasivnímu odpočinku, sledování televize bez výběru nebo četbě zcela nenáročné literatury, ve vztahu k dětem se omezují na vydávání příkazů bez kontroly jejich plnění a zejména bez stimulující pomoci a společné činnosti. Vzdělání rodičů působí v interakci s jejich hodnotovými orientacemi, s emočním klimatem v rodině a s emočním vztahem rodičů k dítěti.“ (3, 67).

Dnes zcela běžný model rodiny s jedním dítětem, byl v dobách předchozích generací spíše ojedinělým. Rodina měla dvě, tři i více dětí. Průměrný věk rodičů majících první dítě byl v průměru o sedm let nižší než nyní. V současné době si manželé nejdříve budují pozici v zaměstnání, připraví bydlení, procestují kus světa a teprve potom se rozhodnou pro dítě. Tento model samozřejmě neplatí pro všechny. Každá rodina má jiné sociální podmínky, kterým by měla přizpůsobit svůj život. "Sourozenci běžně vyrůstají v téže rodině, mají rodiče poskytující stejné modely chování, rodiče s určitými geny, vzděláním, sociokulturní charakteristikou, příslušností k určité sociální vrstvě a lokalitě - a přece jsou mezi sourozenci často rozdíly v zájmech, rysech osobnosti, dalším vývoji. Sourozenci sdílejí jen část společného prostředí a naopak mají každý určitou část prostředí odlišnou, specifickou." (3, 69)

Každé dítě je osobnost a je nutno s ním také podle toho zacházet. Rodina má vliv na vývoj svého dítěte ode dne jeho narození. Poskytuje mu stravu, péči, citové zázemí. Dítě roste a rodičům se začne kamsi vzdalovat. Za své projevy citu k nim se začíná stydět, přednost dává kamarádům. Rodina právě v této době plní zásadní výchovnou funkci. Rodiče působí na děti, ale zároveň také děti působí na dospělé. Pro děti je důležitá pozornost, kterou jim rodiče věnují. Právě při volbě povolání jsou rodiče jako poradci na prvním místě. Ještě výše však stojí samotné zájmy dítěte. Rodiče by s výběrem školy měli pomáhat, měli by dítěti poskytovat informace o školách, spolu s ním spolupracovat. Rodiče jsou poskytovatelem financí na studium. Během studia nadále o dítě pečují, finančně ho zabezpečují. Na prstech jedné ruky by se snad dalo spočítat, kolik rodičů dětem další studium zakáže z důvodů finančních a raději je pošle ihned po ukončení povinné školní docházky do zaměstnání. Rodiče dnes projevují samozřejmý zájem o to, aby jejich potomek byl do budoucna pokud možno co nejlépe finančně zajištěn. Při výběru budoucí profesní dráhy svého potomka tedy uvažují ponejvíce o povoláních, která podle jejich mínění reálně umožňují přijít k větším penězům. Tomu rodiče přizpůsobí i ovlivňování dítěte při orientaci na určité povolání a následně i při jeho výběru. Vidí-li např. dostatek peněz u managerů firem, ve kterých jsou zaměstnáni, hledají jakoukoliv školu, která se managementem zabývá. Za vhodné považují i povolání s využitím informatiky aj.

Jedni rodiče se snaží vědomě ovlivnit proces rozhodování svých dětí o volbě dalšího studia a přípravy pro povolání, při tom vycházejí ze svých představ o budoucím profesionálním uplatnění svých dětí, z dlouhodobé promyšlené strategie, jiní z náhodných, živelně vzniklých přání. V dobré víře tak mnohdy kvůli své malé orientovanosti na trhu práce nechtě odsuzují svého potomka do role klienta úřadu práce. Někteří rodiče jsou při řešení problému zvaném volba povolání bezradní. Mezi uvedenými příklady je celá škála přechodů. V postojích rodičů k této stránce se promítají jejich hmotné zájmy, různé hodnotové orientace, úsilí udržet nebo naopak změnit ekonomický, sociální a vzdělanostní status rodiny, různé hodnocení společenské prestiže povolání i různé významu vzdělání pro vývoj osobnosti dětí, úvahy o náročnosti přijímacího řízení, o celkové délce a náročnosti dalšího studia a přípravy pro povolání i různé úvahy další, např. o poloze střední školy ve vztahu k bydlišti rodiny apod. Názory rodičů, jak již bylo řečeno, při výběru povolání dítě výrazně ovlivní.

1.2 Sociální síť rodiny

„Rodina je základní, ne však jedinou podmínkou působení na vývoj osobnosti. Nefunkční rodina je nahrazována působením školy, prarodičů, vychovatelů, širší rodiny, příbuzných a známých rodiny. Tyto faktory tvoří sociální síť rodiny. Sociální síť rodiny přitom působí – podobně jako rodina – různými způsoby: emočním vztahem k dítěti, sociokulturními podmínkami a pobídkami, poskytováním modelů chování a jednání, vyrovnání se s náročnými životními situacemi, postojem ke vzdělání, kultuře, životním cílům a hodnotám. Působení mimorodinných podmínek může podporovat nebo oslabovat vliv rodiny. V některých případech mimo rodinné vlivy mohou kompenzovat, nahradit nedostatek příznivého vlivu rodiny.“ (4, 47)

1.3 Škola

„Společnost má specifickou instituci - školu - k působení na dítě i jeho vývoj. Škola předává dítěti kulturní dědictví, nashromážděné poznatky, zkušenosti i normy chování a jednání.“ (3, 64)

Škola ovlivňuje nejen děti, ale i jejich rodiny. Škola se v mnoha rodinách stává každý den diskutovaným tématem. „Škola s příznivými emočními vztahy a klimatem a s adekvátními způsoby vyučování podporuje učební a zájmové činnosti dítěte, rozvíjí jeho motivaci, schopnosti, emoční a charakterové aspekty osobnosti. Škola bez uvedených pozitivních znaků nepodporuje příznivý vývoj dítěte nebo některých subsystémů jeho osobnosti, v krajních případech působí rušivě ve vývoji a formování osobnosti.“ (4, 48).

Činnost dětí a mladistvých se ve velkém městě a na venkově zřetelně liší. Venkovské školy nemají a nemohou (mnohdy z nedostatku finančních i personálních) nabídnout dětem kvalifikační kroužky. Problém malotřídních škol je rovněž ožehavým tématem. Dítě se v takové třídě špatně soustředí, není mu věnována přiměřená pozornost celých čtyřicet pět vyučovacích minut, jednu časovou vyučovací hodinu. Žáci v takové škole mají problém se začleněním do normální třídy. Jsou více nesoustředění, roztěkaní, poslouchají vše okolo, jen ne to, co se jich osobně týká. Mnozí rodiče vozí své potomky do kroužků do větších měst. Pro rodiče je to náročnější jak časově tak finančně. Z tohoto důvodu zůstává vzdělání nadaných dětí na bodu mrazu. Ve větších městech fungují kroužky ve školách, ale i mimo ně, například v ZUŠ. Někteří ctižádostiví rodiče požadují od dítěte každý den nějakou organizovanou činnost. Návštěvu sportovního kroužku, výtvarného kroužku, jazykového kroužku a mnoha dalších, takže dítě ztrácí možnost spontánnosti, odpočinku, soustředění. Dříve nebo později se dostává do konfliktu samo se sebou i s rodiči.

Škola je velmi důležitým směrnicím i při výběru povolání. Ať již chceme nebo nechceme. Do základní školy chodíme většinou od 6 do 15 let. Máme zpravidla devět let na to, abychom zjistili, co nás baví, který předmět nás zajímá. Je to poměrně dlouhá doba, kterou však většina dětí věnuje poznání úplně něčeho jiného. Zdá se jim, že vycházet ze školy budou až za dlouhou dobu, ale čas neúprosně letí. Některé děti s vyhraněnými zájmy mají potom rozhodování v deváté třídě nesrovnatelně lehčí než žáci, kteří brali školu na lehkou váhu a „prolézali s odřenýma ušima“. Existuje spousta dobrých kantorů, kteří dokáží žáky vyloženě nadchnout pro svůj předmět. U učitelů žáci

oceňují zvláště zručnost, umění látku vysvětlit, osobní zralost a lidský vztah k nim. Mnohdy se z těchto žáků stávají učitelé, zdravotníci, historici nebo hudebníci.

Škola by měla vývoj zájmu o povolání jednak sledovat, jednak ho usměrňovat. Jde především o upozorňování na soulad či nesoulad mezi žákovou aspirací a jeho vědomostmi, dovednostmi a schopnostmi. Tedy porovnává předpoklady žáka k přijetí do přípravy k určitému povolání s požadavky instituce, jež provádí přípravu.

„Cílem profesionální orientace žáků v době docházky do základní školy je připravit je k volbě dalšího studia a přípravy pro povolání na středních školách.“ (7, 82)

1.4 Referenční skupiny

Referenční skupina je taková skupina, ke které se jedinec hlásí, touží být jejím členem, sympatizuje s ní. Přináší jedinci uspokojení jeho potřeb a tužeb a má na něho silný vliv. Pro mladistvé je to většinou skupina vrstevníků různého zaměření – ať už se jedná o školní třídu nebo její část, sportovní oddíl, biologický kroužek, technická oddíl, církevní kroužek. Takto spontánně vzniklá skupina má společné zájmy, podniká společné akce, podílí se na formování osobnosti jedince. Tyto malé skupiny jsou součástí subsystému. Malá referenční skupina je součástí velké referenční skupiny. Mladistvý se hlásí ke skupině skautů, techniků, sportovců.

„ Sociální síť rodiny, další významní druzí a malá referenční skupina působí na vývoj a formování osobnosti dítěte vcelku i jejích jednotlivých subsystémů, a to v interakci s rodinou.“ (4, 47)

1.5 Masmédia

Mezi prostředky, kterými makroprostředí vstupuje do rodiny, má na její dospělé členy i děti zvláště silný vliv je televize spolu s dalšími sdělovacími prostředky. „Sdělovací prostředky, zejména televize, silně upoutávají lidi všech věkových kategorií živou názorností, emotivností, množstvím dojmů, událostí, životních příběhů, vzrušení, oslovování širokého spektra potřeb. V mnoha případech poskytují náhražku za absenci něčeho důležitého v reálném životě.“ (3, 69)

Někteří lidé ihned po příchodu domů zapínají knoflík televize, rádia, magnetofonu. Mnohdy jen z pouhého zvyku, nechtějí se dopídit nových informací, vyžadují pouze zvukovou kulisu, která prořizne všudypřítomné ticho. Sdělovací prostředky se stávají náhradou za lidskou komunikaci. Sledování televize zabere velké množství času, lidé nemají čas ani potřebu si povídat, sdělovat si informace, řešit problémy. Utíkají ze všedního dne do romantických telenovel, kde se to hemží penězi, láskou, nevraživostí, závistí, záští a nemálo také násilím a podvody. Nakonec všechno dobře dopadne. Láska zvítězí, peníze se rozmnoží, zlo bude potrestáno. To je struktura každé telenovely. Je to tak i v běžném životě? Bohužel nebo bohudík to funguje jinak. Ne vždy zvítězí láska, zlo se nevyšetří a do výplaty také zbývá nějaký ten pátek. Šéf měl špatnou náladu, nedali nám prémie, na které čekáme čtvrt roku a dcera zase přinesla pětku z angličtiny. Telenovela, která nám nabídne pohádkový pohled na svět a my opravdu uroníme sem tam slzu, je vystřídána například akčním filmem. Jeho hlavním hrdinou je vesměs drsňák, kterému všechno vychází, vydrží rány a zvítězí. Agresivita, která je naší mládeži servírována v opravdu bohatých dávkách, je pro naše děti velmi škodlivá. Kolik dětí ve věku do deseti let se ztotožňuje s hrdinou svých snů? S neohroženým lupičem a bojovníkem, který z každé bitky vyjde bez sebemenšího šrámu. Agrese dětí se stupňuje a děti si myslí, že i ony jsou stejně neohrožené, jako jejich filmové vzory. Televizní pořady výše zmíněného rázu podněcují úzkost a agresi. Agrese je prezentována jako podstatný moment v životě, prostředek k dosahování cílů a řešení konfliktů. Alespoň v polovině televizních programů se vyskytuje přinejmenším ohrožování, křik, agresivní gesta, údery. Agresivní filmy poskytují mladým lidem návody, jak páchat trestnou činnost. Sugerují mylnou domněnku, že hrdinové v přestřelkách a rvačkách vyvážnou vždy bez zranění. „Propagují konzumní životní styl, orientaci na bezohledné vyniknutí, blahobyt a požitek. Podporují vznik neadekvátního názoru na svět a život a také nežádoucí postoje a hodnotové orientace.“ (3, 69)

2 Vlastní volba povolání

2.1 Vývojová charakteristika profesně kariérní cesty žáků a studentů ZŠ a SŠ

Podle L. Hřebíčka můžeme profesně kariérní cestu žáků a studentů rozdělit na tři základní fáze:

- Fáze 4 - 10 let. Již v tomto věku začínají celé populace objevovat svět práce. Předškoláci zde nachází řadu námětů pro své tvořivé hry. Sbírají první informace. Identifikují se s různými profesními rolemi a jejich aktéry. Hrají si na řidiče aut a tramvají, paní doktorku. Obdobně probíhá vývoj na prvním stupni základní školy. Množství informací i u těchto dětí je malá a zájem o profese je spontánní, neurčitý. Přání, která jsou vyjadřovaná – čím by chtěli být – jsou přání a volby fantazijní. Způsob vyjadřovaných profesních voleb dává označení tomuto období. Je to fáze fantazijní volby povolání.
- Fáze 11 - 15 let. Tato fáze se kryje s průběhem absolvování druhého stupně základní školy. V této fázi jsme svědky diferencovaného rozvoje profesně orientačních zájmů. Tento proces se děje v závislosti na individualitách každého jedince, ale také podle pohlaví, sociálního prostředí atp. Zároveň se rozvíjí schopnosti mladistvých: schopnosti všeobecné a později i další specifické, jako např. pohybové, technicko pracovní. Pubescenti začínají disponovat dvěma velmi významnými kariérními potencialitami: diferencujícími se zájmy a individuálními všeobecnými i specifickými schopnostmi. Způsob, jakým provedou konfrontaci mezi oběma potencialitami, rozhoduje o tom, jak zvládnou i svou první směrovou volbu povolání. Celá fáze se označuje výrazem – fáze pokusné volby povolání. Velmi často se uskutečňuje pokusem a omylem.

- Fáze 16 – 19 let. Navazuje na ukončenou první směrovou volbu povolání. Časově se kryje se studiem na různých středních a odborných školách. Zásadním způsobem se utváří hodnotová orientace, profesní sebevědomí a profesní identifikace. Zcela nezbytný je rámec středoškolského vzdělávání. Velmi důležitá je profesně orientovaná zájmová činnost. Mění se původní se způsobilost pro volbu povolání pokusem a omylem, ve způsobilost reálnou, racionální.

„Teprve ve fázi postadolescence, resp. v průběhu rané dospělosti, vrstva mladistvých je ve všeobecnosti schopna vzít samostatně do rukou svou profesní kariéru a činit v jejím rámci racionálně uspokojivá rozhodnutí. Jmenovitě jde o druhou směrovou profesně kariéru volbu.“ (11)

V této fázi se absolventi středních škol rozhodují buď o dalším pokračování vzdělávání nebo o způsobu vstupu do profesně pracovní praxe.

Další fáze profesní cesty:

- budování a konsolidace profesně pracovního účinkování v zaměstnání (25 – 44 let),
- profesně kariéru udržování (45 – 64 let),
- fáze profesně kariéru ústupu a poklesu (65 a více let).

Základy pro úspěšné budování kariéry se zásadně zakládají v období vývoje na základních a středních školách. Všechny chyby a omyly, které se v tomto období vyskytnou, negativně a někdy i osudově ovlivní celý průběh profesních osudů dospělých.

2.2 Profesně kariéru informovanost

V životě dítěte je nesčetně mnoho okamžiků, kdy tápe, neví, nevyzná se samo v sobě. Neslyší svoje já, nedokáže jednat s okolím. Desetileté dítě, které se má rozhodnout, zda po ukončení páté třídy nastoupí na osmileté gymnázium nebo zůstane se svými spolužáky ve známém kolektivu na základní škole, má situaci těžkou. Ve většině případů neví, co ho čeká. Tápe.

Přestože má dítě na základní škole samé jedničky, ono, rodiče i učitelé vědí, že jsou to známky „vydřené“ a na gymnáziu prospěchově klesnou, jedná se o velkou psychickou zátěž. Ztratí kus dětství ve prospěch studia. Co je lepší? Podle mého názoru je prožít kus pěkného dětství s mnoha kamarády, kteří mají stejné zájmy a záliby, navštěvují společně kroužky, přínosnější, než sedět „přikován“ ke knize nebo k počítači. Děti zde dříve dospějí. Pokud není dítě extrémně nadané, je lepší, když dostuduje devátou třídu a pak se rozhodne, co dál. I v tomto období hraje důležitou roli rodina, učitelé, instruktoři, prarodiče, kamarádi. Dítě se musí rozhodnout, co dál. Musí nastřádat zkušenosti, které ho povedou k vytčenému cíli.

Velmi těžké je období rozhodování se před vstupem na střední školu. „Rozhodování dnešních 14-ti letých žáků o volbě dalšího studia , resp. o volbě studijního či učebního oboru na středních školách je pro ně svou psychologickou podstatou náročný a složitý úkol, zejména proto, že právě prožívají období svého fyzického a psychického vývoje a hlavní období svého sociálního dospívání mají teprve před sebou. Reálné plánování vlastního života (včetně budoucího povolání) je charakteristickým znakem až pozdní adolescence.“ (7, 74)

Než dítě podá přihlášku, mnohdy ji několikrát změní. Rozhodnout se pro další životní dráhu není jednoduché a závisí na mnoha aspektech. Tím, kdo podle průzkumu ovlivňuje volbu povolání nejvíce, jsou jednoznačně rodiče, rodina. I když někteří absolventi základní školy už po celá léta vědí, že dědeček, tatínek i strýc jsou zahradníci. Firma prosperuje, je dobře zavedená, má jméno a naše dítě ihned zvolí učební obor zahradník, případně nějakou zemědělskou školu. Není od věci, že některé děti, ač vědí, že pět generací před nimi byli všichni právníci, podají si přihlášku na konzervatoř. Ty tam jsou doby, kdy byl otec hrdý na to, že syn šel v jeho šlépějích, kdy mu mohl předat svou živnost a syn v ní pokračoval. Někdo má o své budoucí profesi jasno už od dětství, dobře ví, že nechce být nikým jiným než letcem, učitelem, lékařem, zlatníkem. Tyto děti mají volbu jasnou, pokud budou splňovat podmínky pro přijetí na střední školu. Je možné, že letec od dětství bude pracovat v budoucnosti jako prodáváč motorek, protože nesplnil kriteria pro přijetí na střední školu. Někteří žáci

nemají naopak vůbec ponětí, co by chtěli v životě dělat. Dítě bez vyhraněných zájmů má nyní dostatečné množství možností na koho se obrátit.

V současné době v důsledku společenských proměn dnes rozhodování o budoucí profesní orientaci nabývá zcela nových dimenzí. Konkurenční prostředí trhu práce klade mnohem vyšší požadavky na schopnost pracovních sil hledat a udržet si své pracovní uplatnění. Absolventi škol se dlouhodobě řadí do kategorie těch, kteří se potýkají s největšími problémy.

Aby lidský profesní vývoj probíhal uspokojivě, tj. v neustálé interakci se světem práce, je důležité, aby byl člověk dostatečně informován o tomto okolí. Informace jsou základem této interakce. Jsou stěžejním prostředkem profesního utváření jedince.

Jde v podstatě o dva základní okruhy informací:

- informace o vývojových profesně kariérních úlohách, situacích a podmínkách, jež ve svém souhrnu představují sociální, ekonomický, profesně vzdělávací, politický, kulturní rámec kariérních cest dnešních mladých lidí,
- informace o vlastním „JÁ“ jedinců, jako o subjektech, strůjcích, tvořitelích individuálních profesních kariér.“ (11)

Profesní informace jsou svým obsahem velmi různorodé. Vystihují nejen podstatu profesí a podmínek pro jejich rozhodování, ale i organizační a řídicí opatření .

Je nutné, aby byly k dispozici vždy dva okruhy profesních informací:

- informace, které vypovídají o charakteru profesí a formách osvojení,
- informace o samotném procesu profesní orientace.

Na základě prvního okruhu informací si mladiství vytváří jasnou a zcela konkrétní představu o typických pracovních činnostech a podmínkách, v jakých tyto činnosti probíhají. Avšak také o požadavcích a průběhu profesní přípravy v konkrétních vzdělávacích zařízeních. Obě skutečnosti často splývají v jediný, často paralelní probíhající proces vzdělávání a práce cvičné i skutečné výrobní. S obsahem profesních informací o profesích a jejich nabývání těsně souvisí způsoby jak je mají mladiství

získávat. Velmi závažnými, vlastně nejkvalitnějšími z profesně informačních materiálů jsou takzvané profesiogramy. Jsou to komplexní charakteristiky, které ve svém obsahu spojují:

- vnitřní obsahové struktury profesí,
- struktury systémů profesní výchovy, které vedou nabytí profesí,
- podmínky, za nichž se profesní činnosti realizují v praxi.

Jiným, poměrně vhodným, podstatně stručnějším profesně informačním materiálem, jsou tzv. profesní charakteristiky povolání. Ve stručných proporcích, popisují modely profesí a také školsko-vzdělávací podmínky jejich nabytí v odpovídajících zařízeních.

V síti profesně informačních prostředků nacházíme další z nich tzv. kvalifikační charakteristiky povolání. Jsou to hrubé, technologicky a nikoli psychologicky a pedagogicky i sociologicky vypracované popisy povolání.

Druhý okruh informací, se týká samotného průběhu profesní orientace. Na jeho základě se zprostředkovává mnoho nezbytných faktů o možnostech konkrétního pracovního uplatnění v konkrétních profesích a konkrétních zaměstnavatelských zařízeních, v odvětvích, a místech jejich dislokace.

Mezi hlavní druhy informací zde patří:

- aktuální orientační čísla o přijímání zájemců o studium v profesně-vzdělávacích zařízeních a do pracovních míst v jednotlivých zaměstnaneckých zařízeních v místě bydliště, v širších regionech v rámci krajů a republiky,
- údaje o střednědobých a dlouhodobých prognostických trendech ve vývoji zaměstnanosti v jednotlivých oborech, místech bydliště i v širších oblastech,
- kvalifikační podmínky pro přijetí do škol, zaměstnavatelských organizací,
- prognostické představy o pravděpodobnosti přijetí do škol, profesí, profesních oborů a zaměstnaneckých organizací.

Na předávání profesních informací se podílí širší okruh zainteresovaných osob:

- vyučující na všech typech škol, v předmětech všeobecně i odborně vzdělávacích, pracovníci v odborném výcviku a i ve výrobních praxích,
- třídní učitelé,
- vedoucí pracovníci škol,
- pracovníci poradenského aparátu: výchovní poradci škol, poradenští pracovníci úřadů práce, pedagogicko-psychologické poradny, poradenská a studijně organizační pracoviště na vysokých školách,
- rodiče mladistvých.

„Česká republika deklarovala svou vůli zařadit problematiku podpory kariérového rozhodování mezi veřejně politické priority a připojila se tak k řadě vyspělých zemí, které v kvalitní vzdělávací, informační a pedagogicko-psychologické poradenské podpoře kariérového rozhodování spatřují značný preventivní a intervenční potenciál v oblasti přechodu mladých lidí ze vzdělávání do světa práce i v oblasti vlastní participace na trhu práce.“ (10)

Služby kariérového poradenství jsou rozvíjeny převážně ve dvou vedle sebe působících systémech. První z nich je součástí resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), druhý je součástí resortu Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV). Oba poskytují služby, které mají přispívat k optimalizaci řešení problémů seberealizace, tj. při rozhodování o výběru profesní orientace, vzdělávací cesty, kariéry a s tím souvisejících specifických situací v osobním životě.

V současném systému kariérového poradenství v působnosti MŠMT se podílejí:

- Ústavy MŠMT:
 - Institut pedagogicko-psychologického poradenství (IPPP)- hlavními úkoly jsou zejména koordinace systému poradenských služeb ve školství, péče o kvalitu a efektivitu jejich poskytování, provádění výzkumů, analýz a příprava koncepcí v této oblasti školského systému.

- Národní ústav odborného vzdělávání (NÚOV), jehož úkolem je vytvářet koncepci a strategii odborného vzdělávání a podílet se na jejich uskutečňování.
- Výzkumný ústav pedagogický (VÚP) svou činnost zaměřuje především na oblasti předškolního vzdělávání, základního vzdělávání, středního všeobecného vzdělávání a na vzdělávání dětí a mládeže se speciálními vzdělávacími potřebami.
- Centrum pro informace ve vzdělávání (ÚIV)- plní především funkci statisticko-evidenční.
- Poradenští pracovníci působící přímo na školách: výchovní poradci, školní psychologové, školní speciální pedagogové, školní metodici prevence.
- Školská poradenská zařízení, jejichž činnost navazuje na poradenské služby poskytované ve školách:
 - Pedagogicko-psychologické poradny (PPP)- hlavní součástí jejich činnosti je přímá práce s dětmi, žáky a jejich rodiči. Kariérové poradenství, které poskytují PPP vychází z pedagogicko-psychologické diagnostiky schopností, osobnostních charakteristik, zájmů a dalších individuálních předpokladů vhodné vzdělávací a profesní dráhy žáků.
 - Speciálně pedagogická centra (SPC)- cílovou skupinou jsou děti a mládež se zrakovým, sluchovým, tělesným, mentálním nebo kombinovaným postižením a poruchami komunikace.
 - Střediska výchovné péče (SVP)- poskytují služby kariérového poradenství jako součást preventivně výchovné péče o děti a mládež s rizikem či s projevy poruch chování.

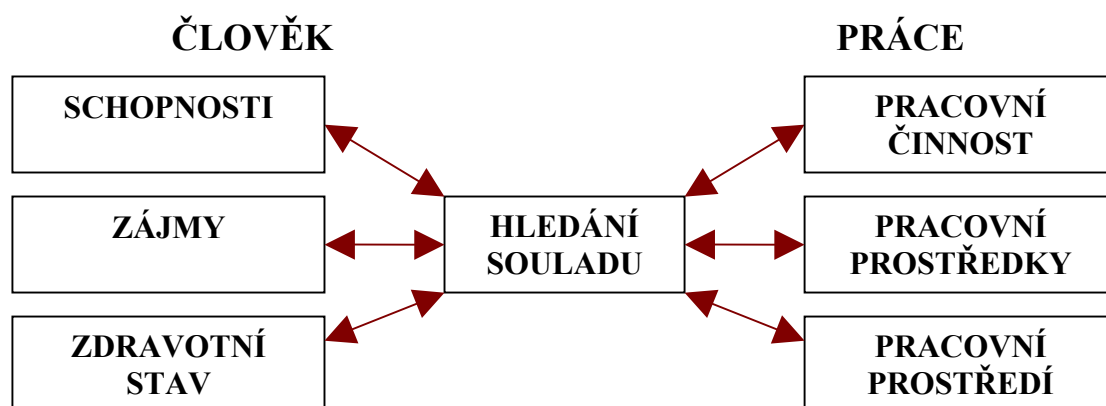
Poradenský systém v působnosti MPSV:

- Informační a poradenské středisko (IPS), je zřízeno v každém úřadu práce, které slouží především pro pomoc při volbě profesní orientace

mládeže. K tomuto účelu je zde velké množství informačních materiálů a médií určených k prohlížení klienty. Tyto materiály mají podobu jak tištěnou (popisy povolání, příručky o vzdělávací nabídce), tak softwarových produktů (filmy o povoláních). V IPS je přítomen také poradce pro volbu povolání.

2.3 Zájmy a předpoklady člověka pro volbu povolání

Je celá řada faktorů, které by měl každý žák před svojí volbou povolání zvážit. Na jedné straně stojí zájmy a předpoklady člověka, a na druhé straně znaky a požadavky povolání. Obecně to lze vyjádřit následovně:

Při rozhodování je třeba vzájemně porovnávat a hledat, kde jsou spolu v souladu a kde naopak v protikladu.

2.3.1 Profesně kariérní schopnosti

Schopnosti jsou předpoklady – dispozice, které umožňují člověku úspěšné výkony v jeho různorodých aktivitách, včetně pracovně profesních. Postupně byla definována značně rozsáhlá řada těchto schopností. Za stěžejní mezi nimi byly odedávna považovány schopnosti:

- intelektové respektive všeobecné, příp. rozumové,
- pohybové,
- technicko pracovní,

- hudební,
- esteticko umělecké.

Jak se rozvíjí všeobecné a další schopnosti. Zásadním způsobem do celého procesu se prosazují vrozené a i jiné organické okolnosti v průběhu života jedinců (nemoci, úrazy). Psychologické determinanty znamenají strop pro rozvoj schopností. V tomto procesu musí sehrávat roli vysoce aktivního subjektu. Pokud ne – nejenže se schopnosti nerozvinou optimálně, ale případně daleko zaostanou za svými objektivně danými možnostmi. Přednostně sledujeme schopnosti všeobecné – intelektuální: matematicko logické, jazykově logické, prostorově představivé. Rozvoj všech schopností si žádá tvořivou aplikační, samostatnou činnost jednotlivců. Dnes existuje v podstatě jediný prostor, kde toto lze uskutečňovat. Je to oblast zájmových volnočasových aktivit. Zde je místo pro činnosti vědecko výzkumné, vědecko aplikační i technicko tvůrčí. Pro utváření schopností všeobecných i speciálních je tato oblast v současnosti naprosto nedocenená.

2.3.2 Profesně kariéerní motivace

Profesně kariéerní motivy, jako důvody volby povolání a výkonu jisté práce, celoživotního setrvání v ní, event. jejích změn, mají několik typických charakteristik. Především jsou typické tím, že pramení z podmětů vnitřních, podvědomých. Pramení i ale z podmětů vnějších, přidaných do celé situace zvenčí. V podmínkách profesní kariéry mladistvích lze odpovídající motivy členit jako:

- motivy vnitřní (primární), jako výrazy vnitřní potřeby pro pracovní seberealizaci,
- motivy vnější (sekundární), jako přijetí informací, resp. vlivů z okolí člověka.

Motivy mají svoji intenzitu, svou trvalost v čase. Reálná profesní motivace u dnešních absolventů ZŠ a SŠ nepochybně odráží situaci, kterou při profesním rozhodování zažívají nejen jako výraz vnitřních potřeb, ale i jako výraz jejich ovlivněnosti dnešní převratnou dobou české společnosti. Současně skladba motivů odráží zřetelně podmínky, které pro volbu povolání stanovuje dnešní společnost.

Pro ilustraci uvádím empiricky sejmutou strukturu motivů, kterou v letech 1999 – 2000 zjišťoval Doc. PhDr. Libor Hřebíček, Csc.

Zaměřenost motivů	Výskyt motivů
Zajímavý (oblíbený) obsah povolání.	65-90%
Povolání odpovídá osobním předpokladům. Povolání umožňuje další zvyšování kvalifikace (postup v profesní kariéře). Povolání má vysokou společenskou potřebnost.	20-40%
Možnost dobrého výdělku. Povolání umožňuje dobré společenské postavení. Možnost lehké, čisté práce (v čistém prostředí). V oboru pracuje otec, matka, známí. Povolání lze získat a provozovat v místě bydliště.	do 30%
Diktátorské rozhodování rodičů. Tíživá rodinná, finanční situace. Zdravotní stav (zdravotní kontraindikace), resp. snížená zdravotní klasifikace. Slabý školní prospěch a chování.	do 15%

2.3.3 Zdravotní stav v profesně kariérním vývoji mladistvých

Lidské zdraví je nejvýznamnější hodnotou, které člověk vůbec vlastní. Světová zdravotnická organizace definuje zdraví jako: „... stav úplné fyzické, duševní a sociální pohody, nikoliv pouze nepřítomnost nemoci nebo vady.“ Lidské zdraví představuje zásadní potencialitu, bez které je rozvíjení profesně kariérní kompetentnosti a konkrétní profesní kariéry nemyslitelné. Snížený zdravotní stav je osudovou determinantou, která jednotlivcům znemožňuje vstup do vyhlídnuté profese a nebo dokonce do celé řady profesních odvětví. Jako nepříznivé znaky ve zdravotním stavu mladistvých je třeba evidovat a brát v úvahu:

- pohybová výkonnost 15-ti a 19-ti letých je na spodní hranici celosvětově uznaných standardů,
- výrazný vzestup smyslových vad (13%), ortopedických (6,5%), kožních a dalších alergií (12,5%),
- stoupá počet dětí s lehkými poškozeními mozku,
- změněná pracovní schopnost je přiznávána více jak 10% mladé populace.

Lidské zdraví je velmi složitou potencialitou člověka. Jeho rozvoj a údržba je podmíněna dědičností, stravou, pohybovým režimem, pracovním režimem, životním stylem, životním prostředím, zdravotní péčí.

2.4 Možnosti vzdělávání po ukončení ZŠ nebo zvláštní školy

S volbou povolání je potřeba začít již při výběru střední školy či učiliště.

Zájem o zvolený obor výrazně zvyšuje pravděpodobnost, že se na zvolenou školu žák dostane a že na ní uspěje. Hlásit se na školu s nechutí nebo dokonce s odporem je nevhodné, přestože si žák třeba myslí, že si na škole zvykne a bude se mu tam dokonce líbit. Jednodušší rozhodování má ten, který měl možnost určitou činnost nějaký čas vykonávat nebo si ji alespoň vyzkoušet. Pracovat u koní neznamena pouze na koni jezdit, když svítí sluníčko. Kůň potřebuje potravu, vykydat hnůj, vyhřebelcovat, vyčistit stání, podestlat, starat se o jeho zdravotní stav. Nezáleží na počasí ani na tom, zda se mi chce a mám zrovna chuť kydat hnůj nebo mi bude lépe s kamarády u vody. V tomto případě musí dítě zvolit, zda je schopno určité oběti, sebezapření. V žádném zaměstnání nejsme pouze pro svoji zábavu, ale musíme dělat i věci, které nás vždy nebaví nebo nás nebaví vůbec. Je dobré nahlédnout i do skrytých zákoutí zvolené profese, aby si člověk lépe uvědomil, jestli tyto nepříjemnosti bude trvale snášet, jestli je překoná.

Zájem o samostatné studium na střední škole žákům pomůže. Mnozí učitelé mají raději studenty, kteří se o studium zajímají, není to však pravidlem. Zvládnutí požadavků střední školy bude vyžadovat značné úsilí a množství času. Jsou velké rozdíly mezi jednotlivými školami a studenty, je však většinou pravidlem, že studium na střední škole znamená omezení volného času a zájmů. “Položte si tedy otázku, proč chcete jít studovat, co vás k tomuto rozhodnutí vede?

- rodiče rozhodli,
- nechce se vám jít pracovat,
- chcete mít ještě prázdniny,

- chtěli byste vykonávat povolání, k němuž je vzdělání bezpodmínečně nutné,
- když budete mít maturitu, najdete spíš zaměstnání,
- když budete mít maturitu, budete mít větší příjem,
- máte slušné známky, tak co byste měli dělat jiného než studovat,
- škola vás docela baví,
- zatím jste o tom nepřemýšleli.“ (8, 27)

Nemáme právo hodnotit, která možnost je správná, která horší, a která by se vůbec v odpovědích neměla vyskytovat. Je však pravdou, že vzdělaný člověk má zpravidla vyšší příjmy, dnes to platí i u nás. V případě nezaměstnanosti hledají lidé s vyšším vzděláním nové zaměstnání lépe než ti, kteří opustili školu po devíti letech povinné školní docházky.

Podle dosaženého vzdělání a způsobu zakončení studia lze střední školy rozdělit následovně:

- **Gymnázia**

Nejklasičtějším typem všeobecně vzdělávacích škol. Jejich hlavním cílem je příprava pro studium na vysoké škole. Gymnázia mohou mít různou délku studia od čtyř do osmi let a je možné v nich začít studovat už po páté třídě. Jsou ukončena maturitou a jejich absolvent získá úplné střední všeobecné vzdělání.

- **SOŠ (Střední odborná škola)**

- Studijní obory středních škol (bez vyučení) jsou ukončeny maturitou a poskytují absolventům úplné střední odborné vzdělání,
- Učební obory SOŠ (bez maturity a výučního listu) poskytují střední nebo střední odborné vzdělání a jsou ukončeny vysvědčením,
- 3-leté učební obory středních odborných škol poskytují úplné střední odborné vzdělání, zakončení studia je vyučení s maturitou.

- **SOU (Střední odborné učiliště)**
 - Učební obory středních odborných učilišť poskytují střední odborné vzdělání a ukončeny jsou výučním listem,
 - 4-leté studijní obory středních odborných učilišť poskytují úplné střední odborné vzdělání, zakončení studia je vyučení s maturitou.
- **U (Učiliště) a OU (Odborné učiliště)**
 - Učební obory učilišť především pro žáky, kteří ukončili studium dříve než v 9. ročníku ZŠ,
 - a učební obory odborných učilišť určené zejména žákům, kteří úspěšně ukončili 9. ročník zvláštní školy. Zajišťují absolventům nižší střední odborné vzdělání a získání výučního listu na U nebo OU.
- **Praktické školy**
 - 3-letá příprava v praktické škole poskytuje nižší střední vzdělání a obdržení vysvědčení po jejím absolvování,
 - jednoletá a dvouletá praktická škola poskytuje základní vzdělání a získání závěrečného vysvědčení.
- **Konzervatoře**

Připravují pro povolání v oblasti hudby, zpěvu, tance a dramatického umění .

V nabídce středních škol je myšleno i na tělesně a smyslově postižené, pro které existují tzv. speciální střední školy.

Úspěšné vybrání správného oboru a školy je podmíněno dobrým zvážením svých schopností, zájmu a uplatněním na trhu práce po skončení studia.

Informace o vzdělávací nabídce středních škol lze získat např. v příručce "Kam na školu" každoročně vydávanou Národním ústavem odborného vzdělávání.

Někteří žáci volí po ukončení devítileté povinné školní docházky nástup do zaměstnání. Důvod může být různý. Nenávist vůči škole, strach z budoucího studia,

nutnost osamostatnění se od rodiny, okamžité vyřešení tíživé finanční situace. Tím, že žák nezíská žádné další vzdělání, si zcela jistě omezuje možnosti pro budoucí zaměstnání, pro svoje další uplatnění v životě. Pokud je to možné, měl by si žák zvolit takové zaměstnání, které mu poskytuje možnost dalšího vzdělávání.

Než si začne dítě hledat místo, mělo by si předem jasně stanovit, co chce a co nechce. Dr. Tony Smith uvádí seznam, jehož jednotlivé body pomohou upřesnit si představu o budoucím zaměstnání. Přestože těžko najdete práci, která vás plně uspokojí, může být prospěšné položit si následující otázky a zaměřit se na to, co je pro nás nejdůležitější:

- Na čem vám nejvíc záleží?
- Je to postavení, hmotný prospěch, nezávislost nebo chcete dělat práci, která vás skutečně zajímá?
- Jste v nějaké oblasti zvlášt' šikovní a chcete to využít?
- Chcete práci, kde budete v kontaktu s lidmi nebo byste raději pracovali sami?
- Máte sociální cítění a chcete být užiteční jiným lidem?
- Chcete práci, která vám dodá nové podněty, nebo dáváte přednost něčemu snadnějšímu?
- Chcete praktické zaměstnání nebo takové, jehož součástí je přemýšlení, plánování, výzkum?
- Rádi organizujete?
- Máte ctižádost?

„Přece jen je docela dobré, když najdete na poznávání něco pěkného, když chcete něco dokázat, vytvořit, změnit, sestrojít, když chcete vědět ještě více, než víte v současnosti, když pokládáte znalosti a vědomosti za prospěšné a užitečné pro život. To je pak větší naděje, že vás studium hned tak neotráví, že zatnete zuby, když vás to zrovna nebude bavit nebo když to nepůjde.“ (8, 27)

Nebud'te zklamání, když nenajdete to pravé místo napoprvé, ale snažte se zůstat tak dlouho, abyste si o práci udělali jasnou představu. Vaše první dojmy se mohou změnit, jakmile se rozkoukáte. Za tuto dobu získáte také nějaké zkušenosti, navíc je lepší hledat nové místo, když jste zaměstnaní, než když jste bez práce. Můžete požádat také o doporučení, která vám pomohou k novému místu.

2.5 Požadavky kladené na jedince

„V průběhu života celého života jsou na člověka kladeny nejrůznější požadavky především od rodičů, učitelů, dalších dospělých a starších sourozenců ve formě „to nedělej – to dělej“, „ to se smí – to se nesmí“. Dítě se postupně seznamuje s požadavky, příkazy a zákazy a také se učí jimi řídit. Záleží na mnoha podmínkách, zda je bude respektovat. Mnoho požadavků klade rodina, škola, skupina kamarádů.

Požadavky jsou různého druhu a mají různou velikost. Velikost požadavků je žádoucí posuzovat ve vztahu k osobním předpokladům jedince.

Požadavky, které odpovídají jedincovým přítomným předpokladům, případně je mírně překračují, rozvíjejí osobnost a její příslušné vlastnosti.

Při nedostatku požadavků nebo při nízkých požadavcích se osobnost nerozvíjí, popřípadě se rozvíjí slabě.

Při středních požadavcích (které mírně překračují současné jedincovy předpoklady) a při jejich postupném zvyšování se příznivě vyvíjejí příslušné vlastnosti osobnosti.

Při požadavcích vysoko převyšujících současné jedincovy předpoklady, při jejich nepřipraveném zvýšení nebo při náhlém snížení jedincových předpokladů se narušuje jeho psychofyziologický stav a činnost, popřípadě i další vývoj osobnosti.“
(4, 100 - 101)

3 Výzkum

3.1 Cíl a předmět výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit, co vede žáky devátých tříd k rozhodnutí o volbě budoucího povolání. V dotazníku byl věnován důraz na sociální zázemí jedince, především rodinu, jež patří mezi nejvýznamnější faktory, které jedince ovlivňují a na míru jejího vlivu při konečném rozhodování.

Protože se výzkumu zúčastnilo pouze 43 respondentů, nemůžeme výsledky dotazníku považovat za obecně platné. Je však možné si na základě těchto výsledků udělat určitou představu o tom, jak své budoucí povolání vidí žáci v deváté třídě základní školy.

Do výzkumu jsem vstupovala s přesvědčením, že ve velké míře děti volí školu podle přání rodičů a rodiče si na svých potomcích plní své, někdy nesplněné sny.

Je možné, že v tomto počátečním přístupu jsem byla ovlivněna vlastní zkušeností, kdy jsem při volbě povolání šla ve šlépějích matky. Její povolání zubní technik se stalo mým snem. Věděla jsem co práce obnáší, v jakém se pracuje prostředí. Bohužel můj zdravotní stav nedovoloval studium daného oboru. Zvolila jsem alternativní volbu, která posléze splnila i mé představy. V oboru, který jsem vystudovala pracuji od ukončení střední školy.

Ve svém zaměstnání pracuji s kolegyněmi, u kterých mohu sledovat rozdílné přístupy ke vzdělávání svých dětí i při rozhodování o jejich budoucím povolání. Někdy se jedná o extrémní případy. Na jedné straně úplná volnost ve výchově, na straně druhé naprosté spoutání dítěte povinnostmi a učením – dítě nemá žádný volný čas, žádnou „svobodu“. V obou extrémních přístupech si matky kompenzují své selhání v osobním i kariéerním životě. Proto se ve své práci snažím najít nezaujaté stanovisko na danou problematiku.

3.2 Organizace a metody výzkumu

Představy o volbě budoucího povolání jsem zjišťovala u vybraného vzorku žáků dvou devátých tříd základní školy. K realizaci výzkumu mi posloužila základní škola, která se nachází v malém městě ležícím 30km západně od Brna.

Hlavní metodou pro zjišťování údajů byl dotazník. Tato metoda je výhodná zejména z časových důvodů. Umožňuje získání velkého množství informací v poměrně krátké době. Dotazníkovou metodu jsem zvolila rovněž proto, že údaje jsou přehledné a snadno zpracovatelné.

Snažila jsem se, aby otázky byly pro respondenty srozumitelné a pokud možno jednoznačně zodpověditelné. Otázky jsem použila jednak uzavřené, aby si respondenti mohli vybrat z předložených variant odpovědí, tak otázky otevřené, kam žáci sami doplňovali odpovědi. Jako poslední varianta u otázek uzavřených byla uvedena možnost „jiné“, aby bylo možné doplnit další údaje. Počet možností odpovědí, které mohli respondenti zatrhnout byl u každé otázky stanoven.

Dotazník je možné rozdělit na dva bloky otázek. První blok (prvních 5 otázek) se věnuje základním sociometrickým údajům. V této části se zajímám o věk a pohlaví respondentů, dosažené vzdělání a nynější zaměstnání rodičů.

V druhém bloku otázek (9 otázek) se snažím zjistit jakou mají žáci představu o svém budoucím povolání, o škole, na které se rozhodnou studovat a proč si danou školu volí.

Žáci vyplňovali dotazník dobrovolně a anonymně v hodině rodinné výchovy. Byli seznámeni se záměrem výzkumu a vybídnuti, aby své odpovědi formulovali v souladu se skutečností. Zdůraznila jsem, že dotazník je anonymní. Po celou dobu vyplňování dotazníku jsem byla přítomna a zodpovídala jsem případné dotazy. Jako doplňující metodu jsem využila rozhovor, který mi posloužil k upřesnění a doplnění některých údajů.

Při posuzování hodnoty získaných poznatků z výzkumu se při zpracování dotazníků jako nejúčelnější prokázala být metoda statistická. Z tohoto důvodu jsem

sumarizaci poznatků provedla v tabulkách, a kde to bylo možné prezentuji zjištěná data v procentech, které vyjadřují poměr kvalifikovaných odpovědí k celkovému počtu respondentů nebo jejich dílčích skupin.

Pro přehlednost jsem tabulkové hodnoty převedla do grafické podoby skupinového pruhového grafu, aby bylo zřetelně vidět rozdíly mezi jednotlivými volbami chlapců a dívek. Celkové přehledy jsem vyhodnotila do výsečových grafů již bez ohledu na pohlaví.

Vyhodnocení daných údajů jsem provedla formou komentáře a shrnula je do zobecňujících závěrů.

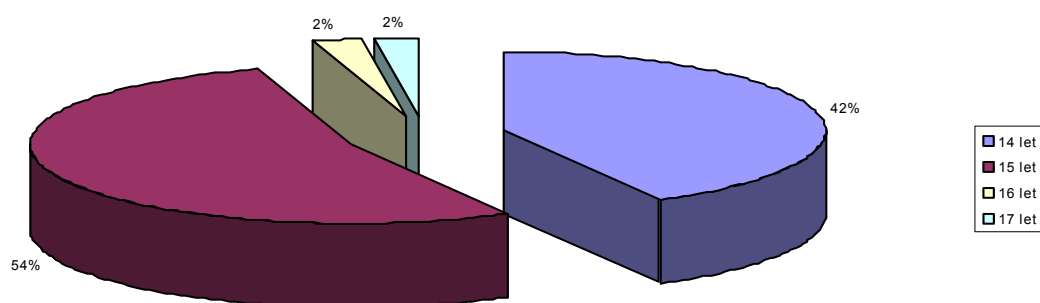
Vlastní dotazník je uveden v příloze.

3.3 Rozbor zjištěných údajů

3.3.1 Věková struktura respondentů

VĚK	POČET ŽÁKŮ	PODÍL NA VZORKU
roky	jedinců	%
14	18	42
15	23	54
16	1	2
17	1	2

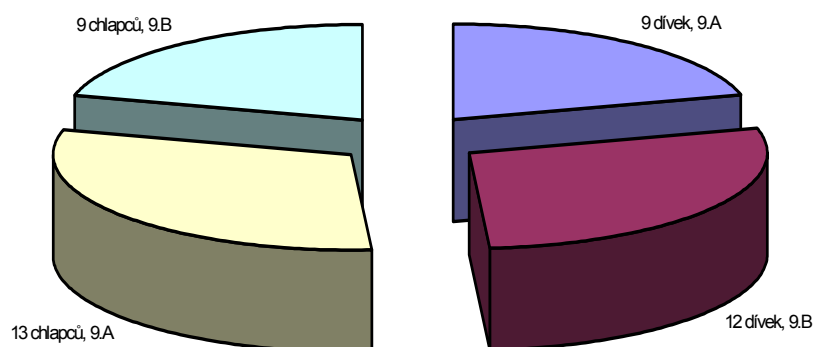
Věková struktura respondentů

3.3.2 Příslušnost ke třídě a pohlaví respondentů

	TŘÍDA 9.A	TŘÍDA 9.B
	jedinců	jedinců
DÍVKY	9	12
CHLAPCI	13	9

Rozložení respondentů podle pohlaví v jednotlivých třídách

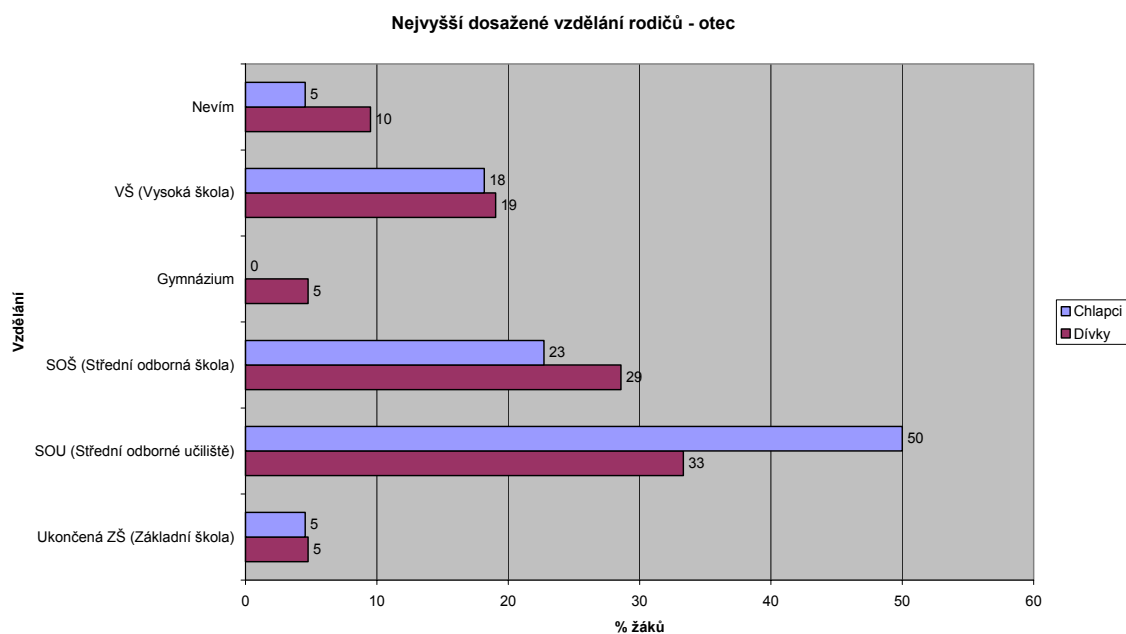
Celkem se výzkumu zúčastnilo 43 respondentů, z toho 22 chlapců a 21 dívek ze dvou devátých tříd. Respondenti byli ve věku převážně 14-ti a 15-ti let. Jednomu žákovi bylo 16 a jednomu 17 let. Jednalo se o žáky z Ukrajiny – azylanty. Školu, ve které jsem výzkum prováděla navštěvují mimo českých dětí také děti žadatelů o azyl z různých zemí, z místního utečeneckého tábora. Nejprve se zde učí v přípravné třídě základům českého jazyka a následně jsou zařazovány do běžných tříd. Z tohoto důvodu se ve třídách nachází i starší děti než je obvyklé. Danou skutečnost jsem zjistila při odevzdávání vyplněného dotazníku, kdy jsem z žáky vedla individuální pohovor, týkající se dovysvětlení a vyřešení jejich odpovědí.

3.3.3 Otázka č.4 Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů

3.3.3.1 Otec

	DÍVKY		CHLAPCI		CELKEM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%
Ukončená ZŠ (Základní škola)	1	5	1	5	2	5
SOU (Střední odborné učiliště)	7	33	11	50	18	42
SOŠ (Střední odborná škola)	6	29	5	23	11	26
Gymnázium	1	5	0	0	1	2
VŠ (Vysoká škola)	4	19	4	18	8	19
Nevím	2	10	1	5	3	7

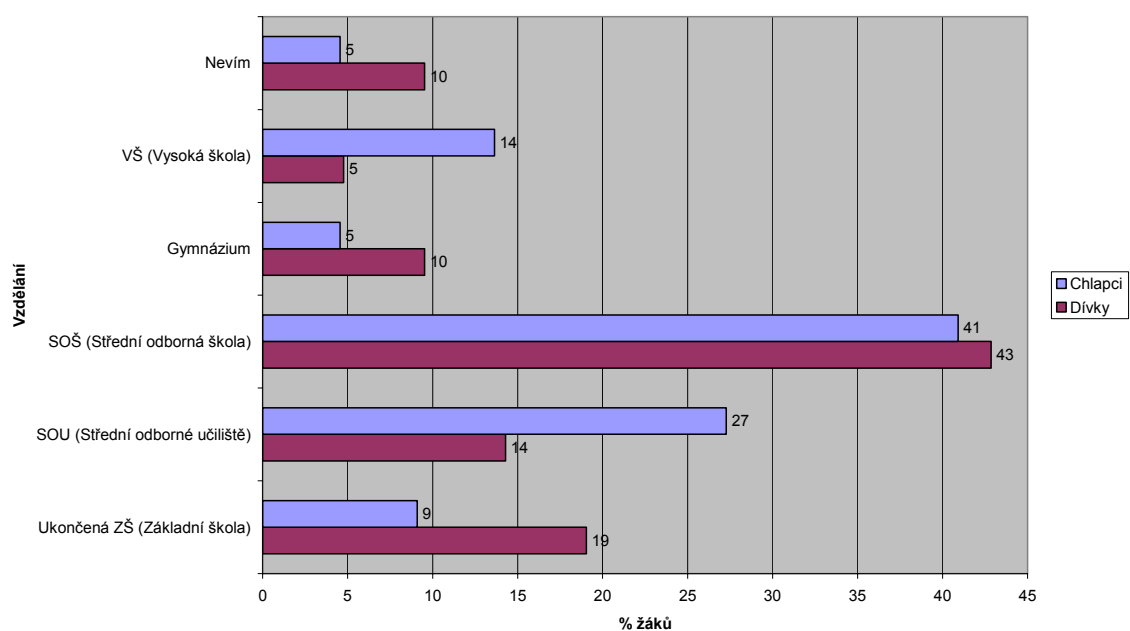
U otců dívek převládá stejně jako u chlapců nejvyšší dosažené vzdělání střední odborné učiliště 42% a následuje střední odborná škola 26%. Vysokou školu má 19% otců dívek a 18% otců u chlapců.

3.3.3.2 Matka

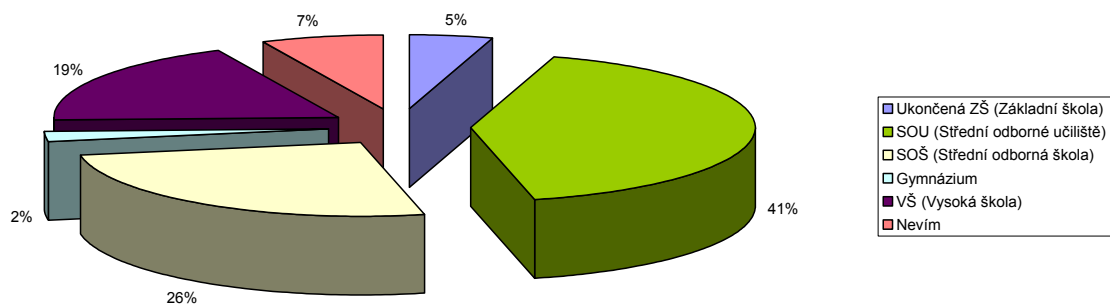
	DÍVKY		CHLAPCI		CELKEM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%
Ukončená ZŠ (Základní škola)	4	19	2	9	6	14
SOU (Střední odborné učiliště)	3	14	6	27	9	21
SOŠ (Střední odborná škola)	9	43	9	41	18	42
Gymnázium	2	10	1	5	3	7
VŠ (Vysoká škola)	1	5	3	14	4	9
Nevím	2	10	1	5	3	7

Nejvyšší vzdělání rodičů - matka

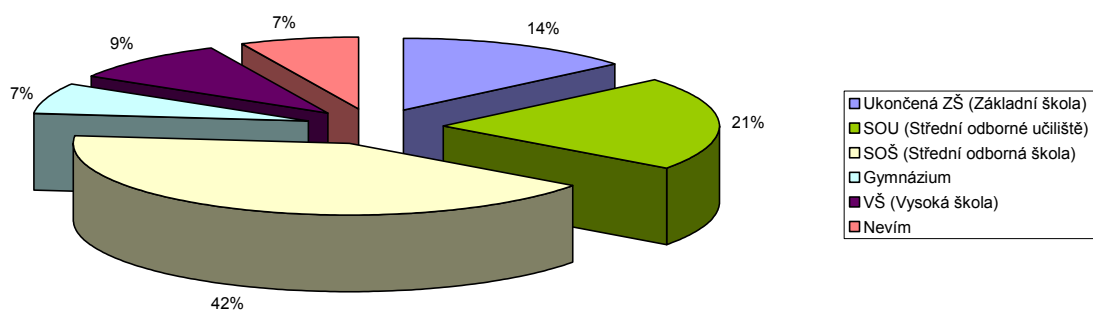

3.3.3.3 Souhrnné grafy pro všechny respondenty (bez ohledu na pohlaví)

Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů - otec (ze všech žáků)

Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů - matka (ze všech žáků)

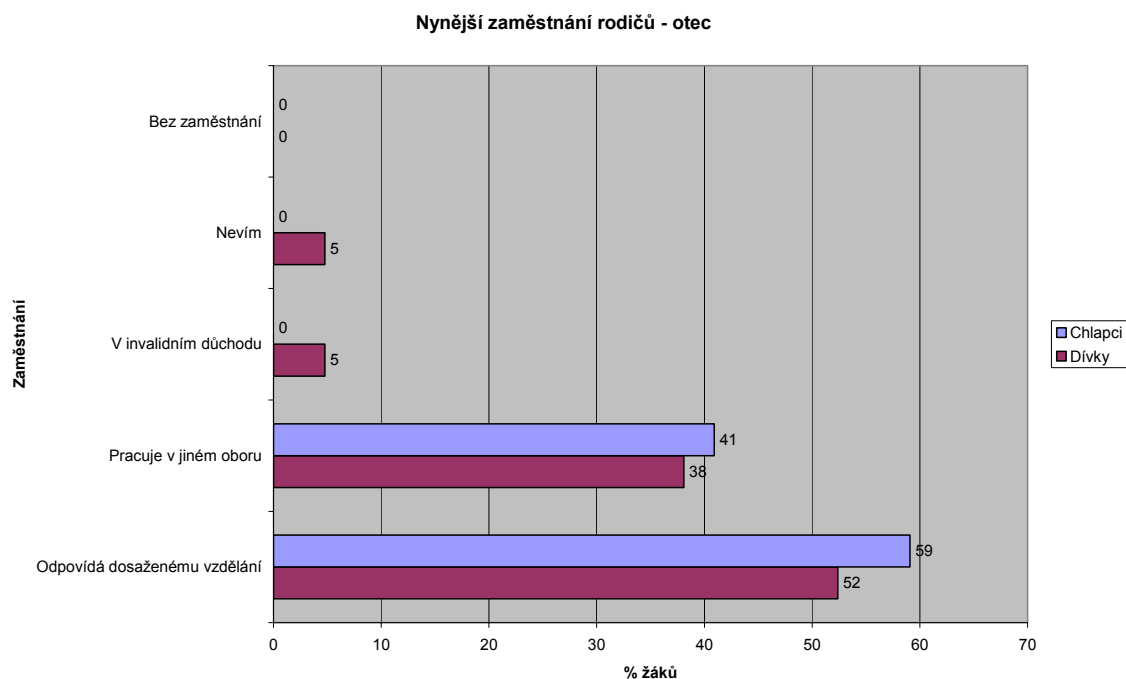
3.3.4 Otázka č.5 Nynější zaměstnání rodičů

Při vyhodnocování této otázky jsem se zaměřila na skutečnost, zda rodiče žáků setrvali ve vystudovaném oboru a zda jejich zaměstnání odpovídá vzdělání či nikoliv. Žáci ve svých odpovědích uváděli konkrétní povolání, které jsem zařadila do několika obecných kategorií.

3.3.4.1 Otec

	DÍVKY		CHLAPCI		CELKEM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%
Odpovídá dosaženému vzdělání	11	52	13	59	24	56
Pracuje v jiném oboru	8	38	9	41	17	40
V invalidním důchodu	1	5	0	0	1	2
Nevím	1	5	0	0	1	2
Bez zaměstnání	0	0	0	0	0	0

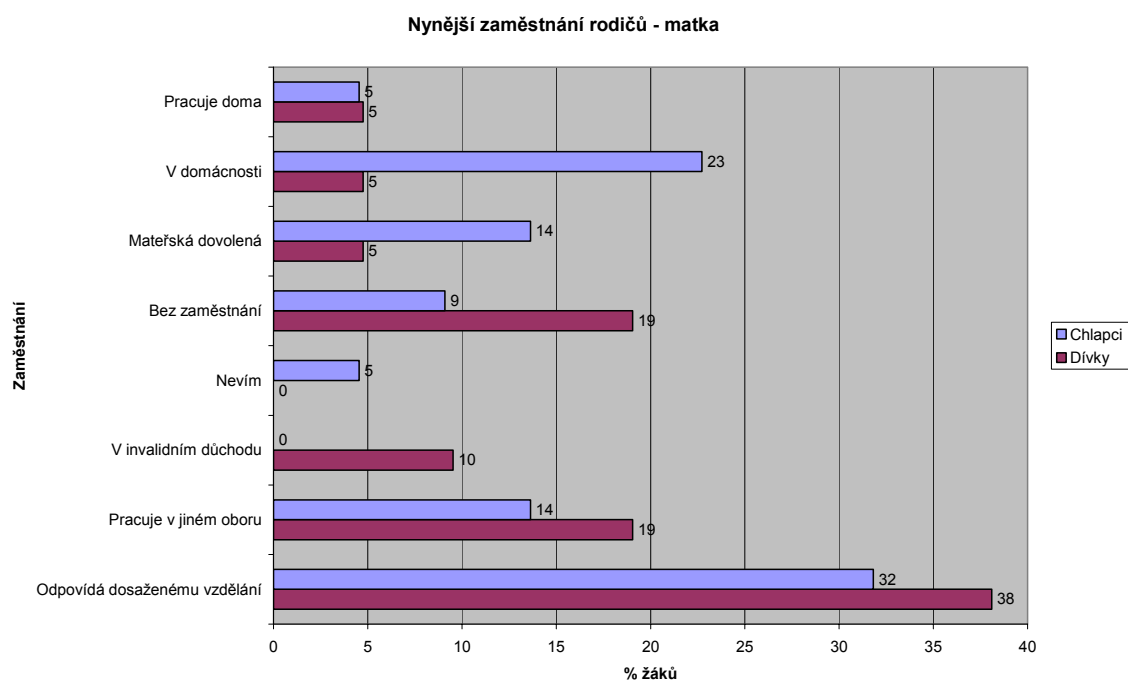
52% dívek a 59% chlapců uvedlo povolání otce, které odpovídalo jeho dosaženému vzdělání. U 38% dívek a 41% chlapců pracuje otec v jiném oboru. U 5% dívek je otec v invalidním důchodu a 5% dívek nezná povolání svého otce. Ani jeden z otců není nezaměstnaný.

3.3.4.2 Matka

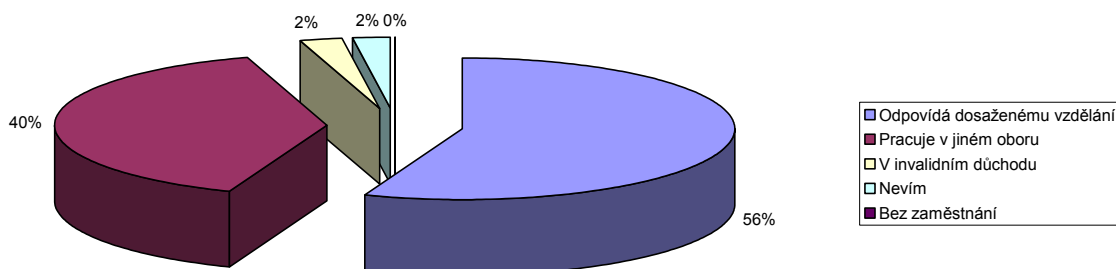
	DÍVKY		CHLAPCI		CELKEM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%
Odpovídá dosaženému vzdělání	8	38	7	32	15	35
Pracuje v jiném oboru	4	19	3	14	7	16
V invalidním důchodu	2	10	0	0	2	5
Nevím	0	0	1	5	1	2
Bez zaměstnání	4	19	2	9	6	14
Mateřská dovolená	1	5	3	14	4	9
V domácnosti	1	5	5	23	6	14
Pracuje doma	1	5	1	5	2	5

U 38% dívek a 32% chlapců odpovídá dosažené vzdělání matky jejímu nynějšímu povolání. 19% matek dívek je nezaměstnaných a 19% pracuje v jiném oboru. U chlapců je nezaměstnaných 9% matek a 14% pracuje v jiném oboru.

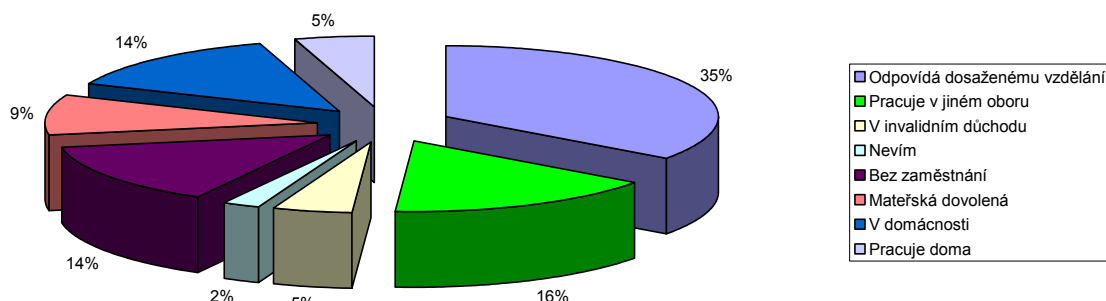

3.3.4.3 Souhrnné grafy pro všechny respondenty (bez ohledu na pohlaví)

Nynější zaměstnání rodičů - otec (ze všech žáků)

Nynější zaměstnání rodičů - matka (ze všech žáků)

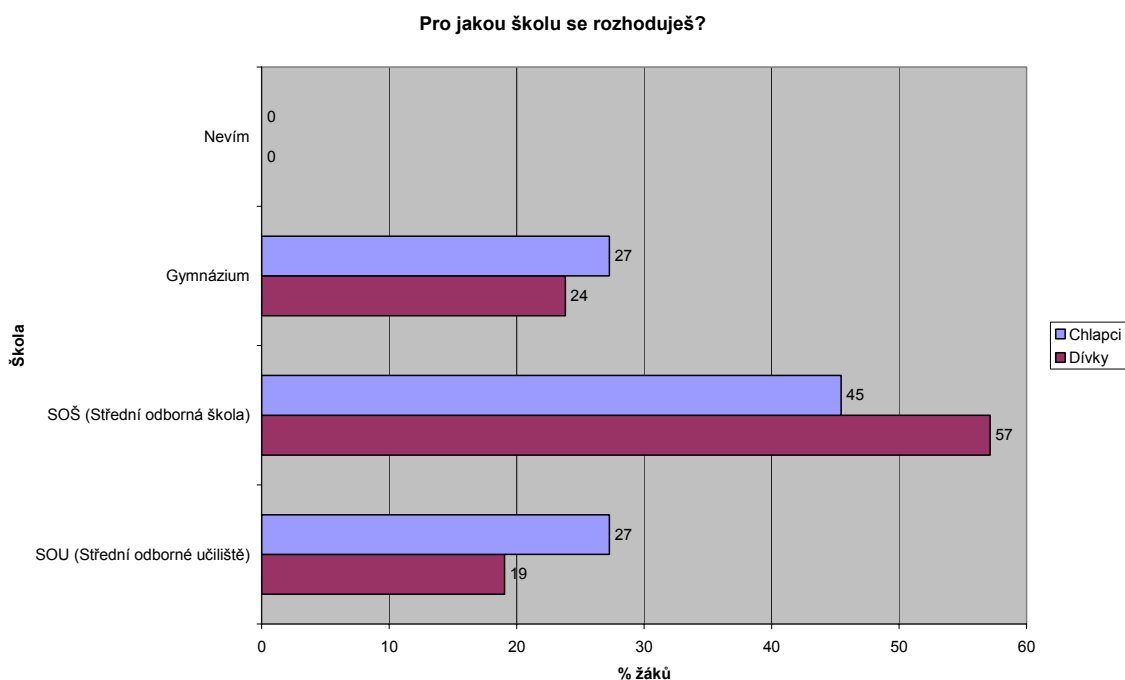

Pokud shrneme uváděná data tak dojdeme k závěru, že celkem 56% mužů pracuje ve vystudovaném oboru a 40% pracuje v oboru jiném. U žen je situace složitější. Projevil se zde trend, kdy ženy zůstávají v domácnosti a starají se o rodinu. 14% žen z celkového počtu je v domácnosti a 5% pracuje doma. Dále se zde projevil i sociální aspekt, kdy si rodiče „pořizují“ další dítě a matky zůstávají na mateřské – 9% z celkového počtu. Můj předpoklad, že v domácnosti budou převážně manželky podnikatelů se nepotvrdil, byl naopak vyvrácen skutečností, že v domácnosti zůstávají pouze ženy dělníků.

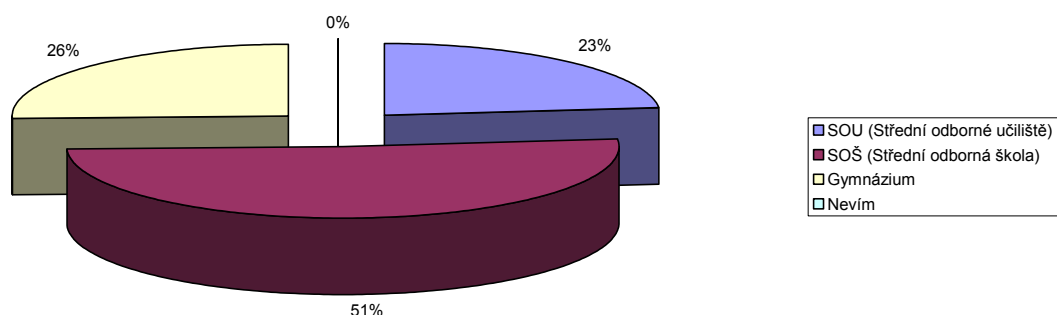
3.3.5 Otázka č.6 Pro jakou školu se rozhoduješ?

	DÍVKY		CHLAPCI		CELKEM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%
SOU (Střední odborné učiliště)	4	19	6	27	10	23
SOŠ (Střední odborná škola)	12	57	10	45	22	51
Gymnázium	5	24	6	27	11	26
Nevím	0	0	0	0	0	0

Všichni žáci měli jistou představu o zvolené škole. 57% dívek zvolilo SOŠ a 24% gymnázium. Pouze 19% SOU. Chlapci rovněž volili SOŠ 45%. Na stejné úrovni skončilo SOU a gymnázium – po 19%. Dá se tedy říci, že většina žáků (74%) zvolilo studium s maturitou. U dětí, které volily gymnázium, se dá předpokládat, že budou mít zájem o pokračování ve studiu na VŠ. Jedná se především o děti, které v dotazníku uvedly povolání, které VŠ vzdělání vyžaduje – lékař, učitel, architekt.

Pro jakou školu se rozhoduješ? (ze všech žáků)

3.3.6 Otázka č.7, 8 Které povolání by se Ti nejvíce líbilo v životě vykonávat? Pro jaké povolání ses rozhodl(a), anebo se rozhoduješ ve skutečnosti?

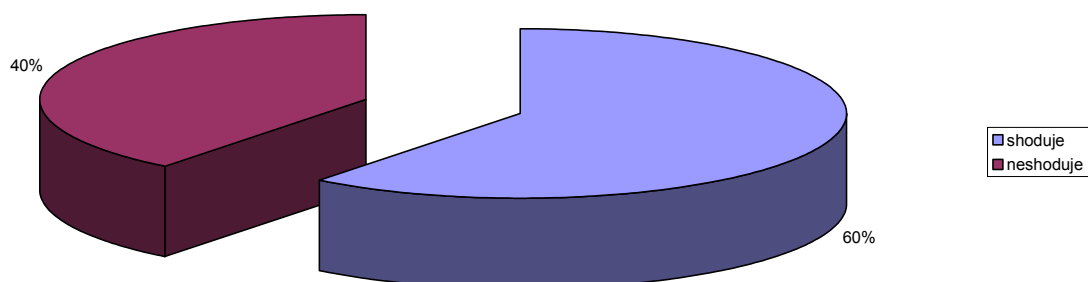
CHLAPCI	
Otázka 7- Které povolání by se Ti nejvíce líbilo v životě vykonávat?	Otázka 8 Pro jaké povolání ses rozhodl(a), anebo se rozhoduješ ve skutečnosti?
fotbalový manažer	fotbalový manažer
závodit v autě	policista
letecký mechanik	zedník
policista	policista
architekt	architekt
vychovatel	učitel
zpěvák	truhlář
automechanik	truhlář
lékař	lékař
programátor	nevím
truhlář	truhlář
vědec	účetní
ředitel nakladatel.	vydavatel
řidič	elektrikář
astrolog	gymnázium
práce v kanceláři	opravář strojů
řidič kamionu	řidič kamionu
řidič kamionu	zámečník
lékař chirurg	lékař chirurg
manažer	manažer
manažer	manažer
pilot	pilot

DÍVKY	
Otázka 7- Které povolání by se Ti nejvíce líbilo v životě vykonávat?	Otázka 8 Pro jaké povolání ses rozhodl(a), anebo se rozhoduješ ve skutečnosti?
majitelka obchodu	majitelka obchodu
sekretářka	sekretářka
porod. asistentka	kadeřnice
práce v bance	práce v bance
učitelka	učitelka
učitelka	učitelka
vychovatelka	soc. pečovatelka
modelka	policista
sekretářka	sekretářka
zdravotní sestra	účetní
lékařka	lékařka
vychovatelka	vychovatelka
agent	novinář
stylista	gymnázium
učitelka v MŠ	učitelka v MŠ
ochranář zvířat	ekonomie
právník	manažer
policista	zdravotní sestra
prof. tanečnice	kadeřnice
servírka	kadeřnice
pedagog na ZŠ	pedagog na ZŠ

	DÍVKY		CHLAPCI		CELKEM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%
shoduje	12	57	14	64	26	60
neshoduje	9	43	8	36	17	40

Pro ilustraci uvádím odpovědi na otázky 7 a 8 v plném znění. Pokud došlo v těchto otázkách u respondenta ke shodě je v tabulce řádek pro přehlednost zvýrazněn. Při srovnání těchto dvou otázek jsem došla k závěru, že u 64% chlapců a 57% dívek došlo k naprosté shodě mezi vysněným a povoláním zvoleným. 60% žáků z celkového počtu si jde za svým vysněným cílem. Zbýlých 40% nemá odhodlání nebo možnosti (finanční, zdravotní nebo jiné) jít za svým snem.

Shoda mezi přáním a skutečnou volbou povolání

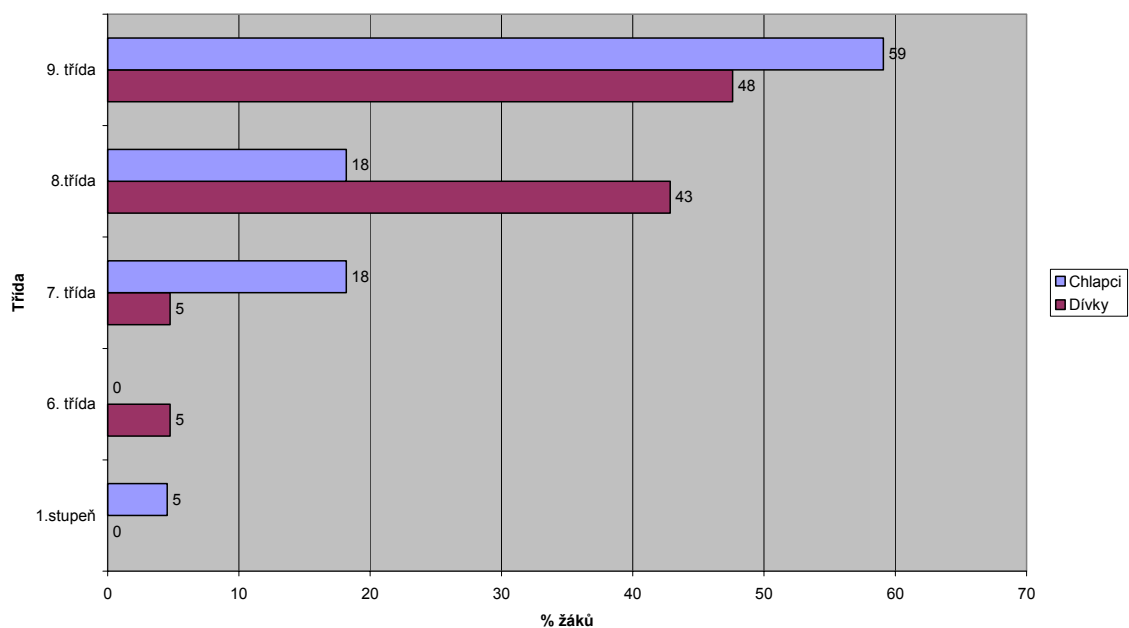

3.3.7 Otázka č.9 Ve které třídě jsi se asi rozhodl(a) pro výše uvedené povolání?

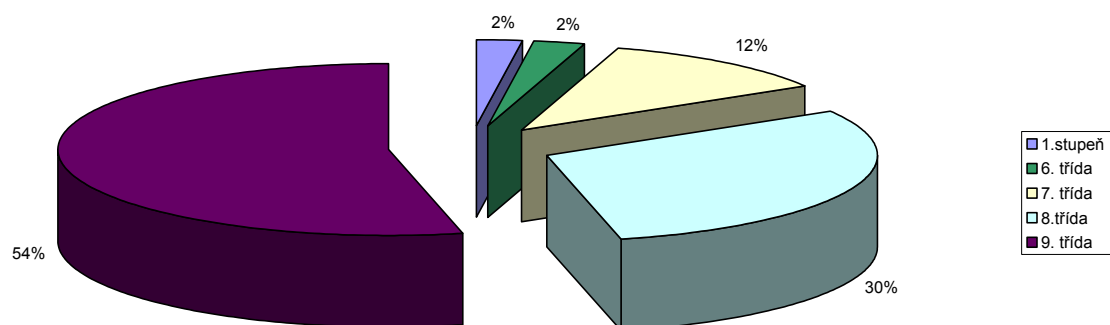
	DÍVKY		CHLAPCI		CELKEM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%
1.stupeň	0	0	1	5	1	2
6. třída	1	5	0	0	1	2
7. třída	1	5	4	18	5	12
8. třída	9	43	4	18	13	30
9. třída	10	48	13	59	23	54

Při vyplňování této otázky se měli žáci zamyslet nad tím, ve které třídě na základní škole si udělali určitou představu o svém budoucím povolání. Můžeme konstatovat, že 43% dívek mělo určitou představu již v osmé třídě a 40% v deváté třídě. U chlapců je situace obdobná. Rovněž většina chlapců (59%) se rozhodlo až v deváté třídě. Devátá třída je tedy velkou měrou rozhodujícím obdobím, kdy už žákům nic jiného nezbyvá, než se pro nějakou školu rozhodnout. Tuto skutečnost potvrdilo 54% žáků.

Ve které třídě jsi se asi rozhodl(a) pro výše uvedené povolání?

Ve které třídě jsi se asi rozhodl(a) pro výše uvedené povolání? (ze všech žáků)

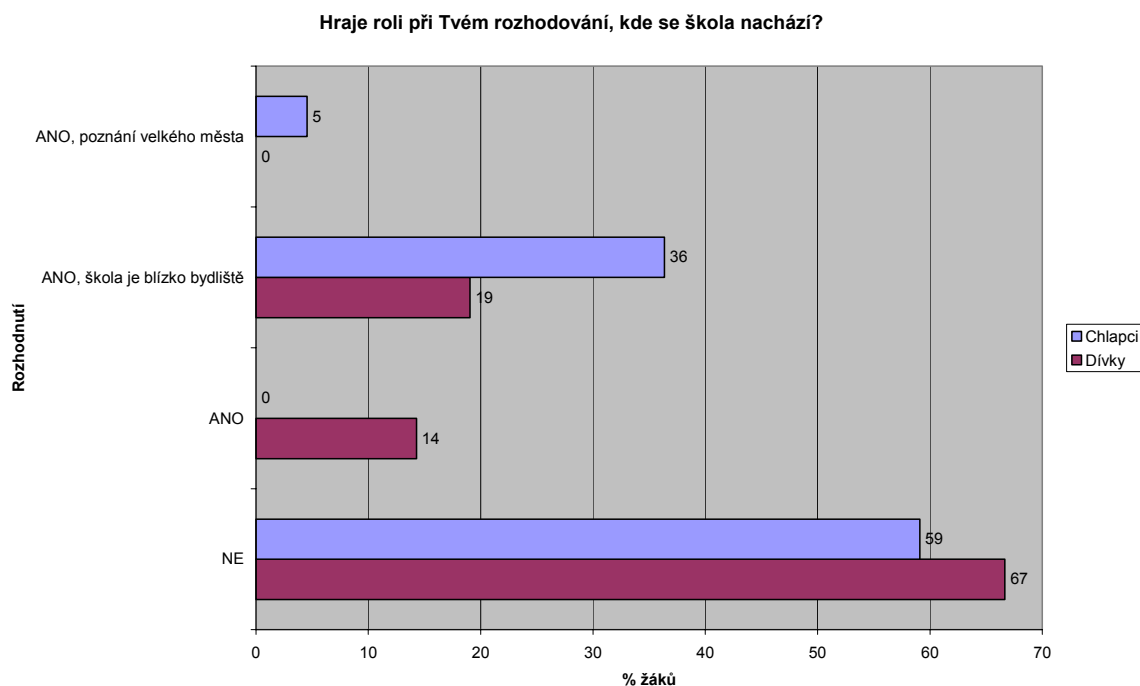

3.3.8 Otázka č.10 Hraje roli při Tvém rozhodování, kde se škola nachází?

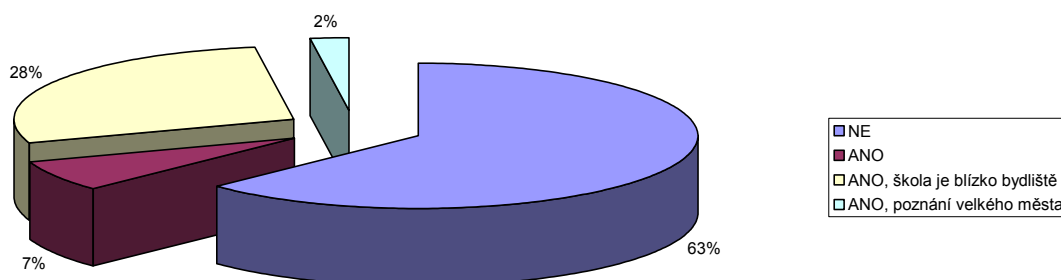
	DÍVKY		CHLAPCI		CELKEM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%
NE	14	67	13	59	27	63
ANO	3	14	0	0	3	7
ANO, škola je blízko bydliště	4	19	8	36	12	28
ANO, poznání velkého města	0	0	1	5	1	2

V některých případech může velkou roli při volbě školy sehrát i místo, kde se škola nachází. Může být pouze několik škol, daného typu v celé ČR a dítě by muselo zůstat na internátě. Volba školy v tomto případě může skončit bankrotem – rodiče nemají finanční prostředky, nebo je dítě na rodiče fixované a nechce opustit domov. Na otázku „zda hraje roli, kde se škola nachází“ 67% dívek a 59% chlapců odpovědělo, že nikoliv. Ostatní vybírali školu tak, aby byla dobře dostupná. 5% chlapců chce studovat školu ve větším městě.

28% žáků volí školu v blízkosti bydliště, 2% chtějí do velkoměsta. 63% žáků nezáleží na tom, kde se škola nachází. Já bych se zařadila do skupiny 28% žáků, neboť škola, kterou jsem studovala, se nacházela v blízkosti mého bydliště a já mohla každý den dojíždět.

Hraje roli při Tvém rozhodování, kde se škola nachází? (ze všech žáků)

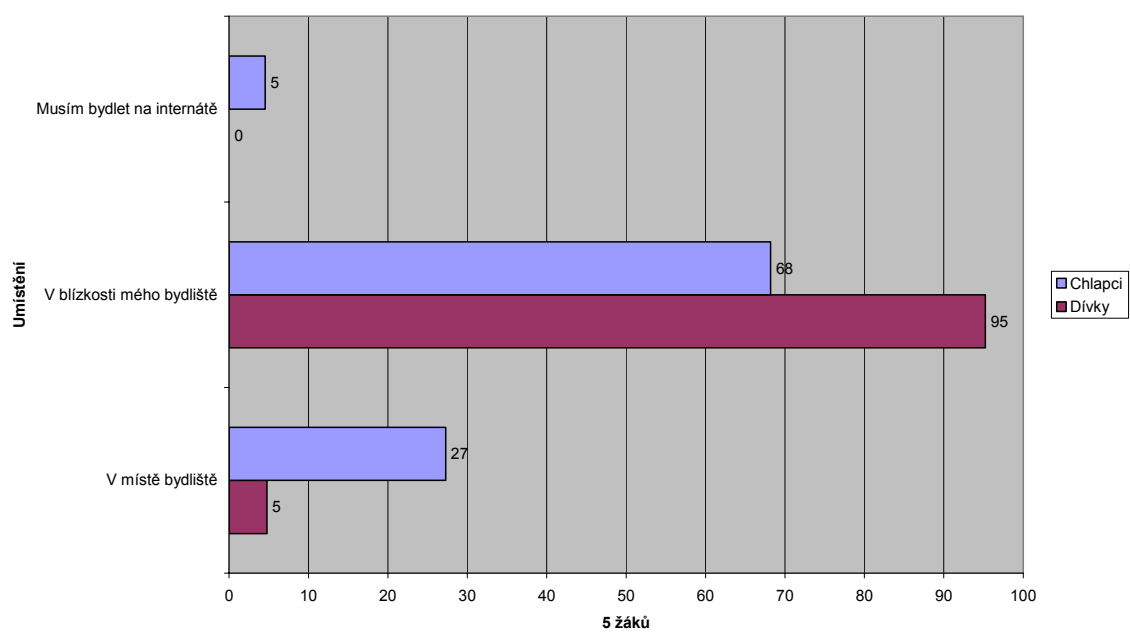
3.3.9 Otázka č.11 Škola, kterou sis vybral(a) je ...

	DÍVKY		CHLAPCI		CELKEM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%
V místě bydliště	1	5	6	27	7	16
V blízkosti mého bydliště	20	95	15	68	35	81
Musím bydlet na internátě	0	0	1	5	1	2

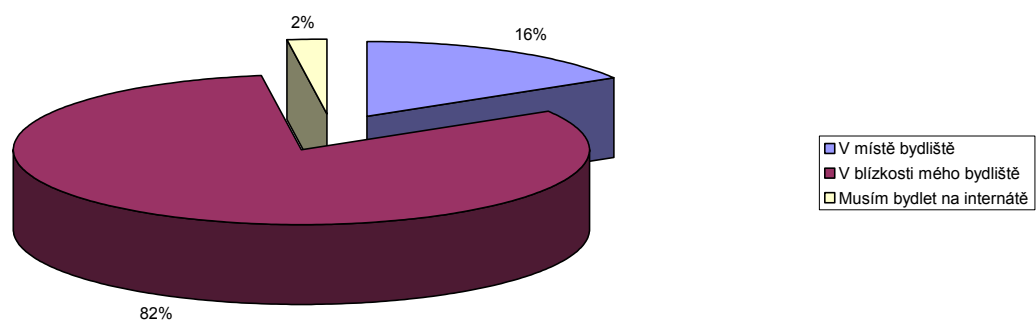
Tato otázka navazuje na otázku číslo 10, ve které žáci uváděli zda hraje roli, kde se škola nachází. V 63% uvedli, že nikoliv, ale přesto vybírali školu v místě bydliště (27% chlapců, 5% dívek) nebo v blízkosti bydliště (68% chlapců, 95% dívek). Pouze 5% chlapců by chtělo bydlet na internátě. Z toho vyplývá, že celých 98% žáků volilo školu v místě nebo blízkosti bydliště. Pouze 2% z celkového počtu žáků chtějí bydlet na internátě, což se shoduje s vyhodnocením otázky č. 10.

V místě testované základní školy se nachází gymnázium a v nedalekém městě střední odborné učiliště nábytkářské. Spojení do Brna je velmi dobré, tudíž i Brno můžeme považovat za město „blízko bydliště“.

Výběr umístění školy

Výběr umístění školy (ze všech žáků)

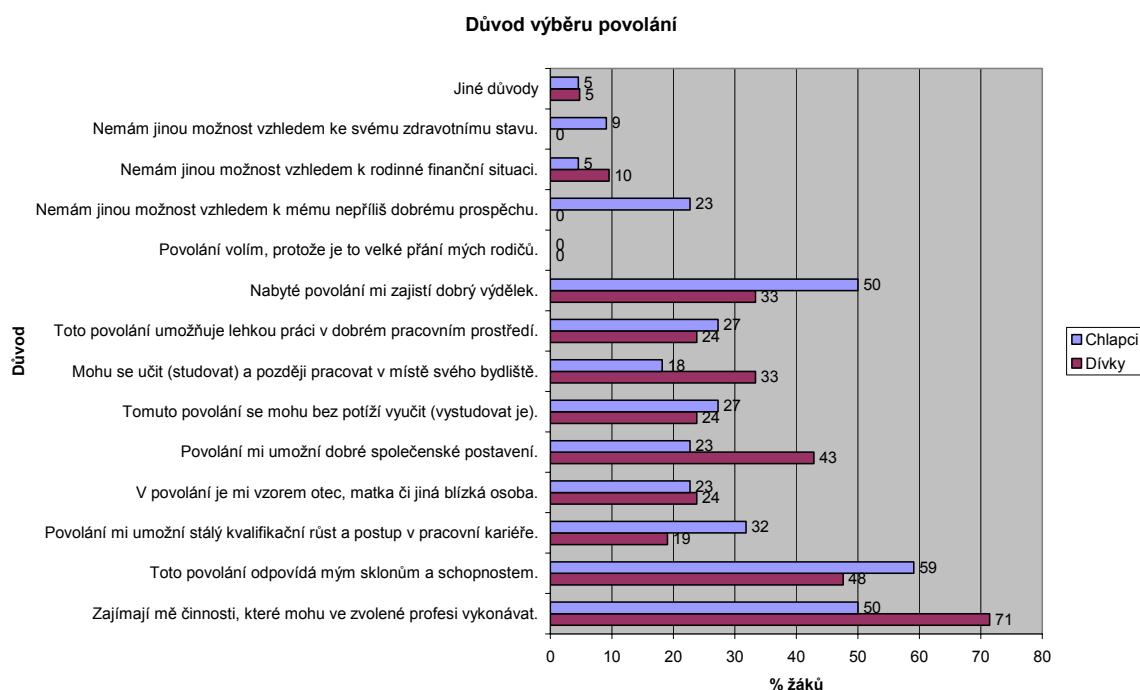

3.3.10 Otázka č.12 Proč sis vybral(a) uvedené povolání nebo studijní směr?

	DÍVKY		CHLAPCI		CELKEM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%
Zajímají mě činnosti, které mohu ve zvolené profesi vykonávat.	15	71	11	50	26	60
Toto povolání odpovídá mým sklonům a schopnostem.	10	48	13	59	23	53
Povolání mi umožní stálý kvalifikační růst a postup v pracovní kariéře.	4	19	7	32	11	26
V povolání je mi vzorem otec, matka či jiná blízká osoba.	5	24	5	23	10	23
Povolání mi umožní dobré společenské postavení.	9	43	5	23	14	33
Tomuto povolání se mohu bez potíží vyučit (vystudovat je).	5	24	6	27	11	26
Mohu se učit (studovat) a později pracovat v místě svého bydliště.	7	33	4	18	11	26
Toto povolání umožňuje lehkou práci v dobrém pracovním prostředí.	5	24	6	27	11	26
Nabyté povolání mi zajistí dobrý výdělek.	7	33	11	50	18	42
Povolání volím, protože je to velké přání mých rodičů.	0	0	0	0	0	0
Nemám jinou možnost vzhledem k mému nepříliš dobrému prospěchu.	0	0	5	23	5	12
Nemám jinou možnost vzhledem k rodinné finanční situaci.	2	10	1	5	3	7
Nemám jinou možnost vzhledem ke svému zdravotnímu stavu.	0	0	2	9	2	5
Jiné důvody	1	5	1	5	2	5

Žáci měli v této otázce zhodnotit, proč si uvedené povolání nebo studijní směr zvolili. Dívky si volily povolání především podle činnosti, kterou mohou ve zvolené profesi vykonávat (71% dívek). Chlapci volili povolání takové, které odpovídá především jejich schopnostem. Významnou roli při volbě povolání hraje lukrativnost budoucího zaměstnání a zároveň dobré společenské postavení. Při individuálním zkoumání a porovnávání jednotlivých odpovědí jsem došla k přesvědčení, že ve většině případů mají děti mylnou představu o vykonávání budoucího povolání v praxi. Vysoké procento žáků uvádí, že od svého budoucího povolání očekává něco, co zvolené povolání nemůže splnit.

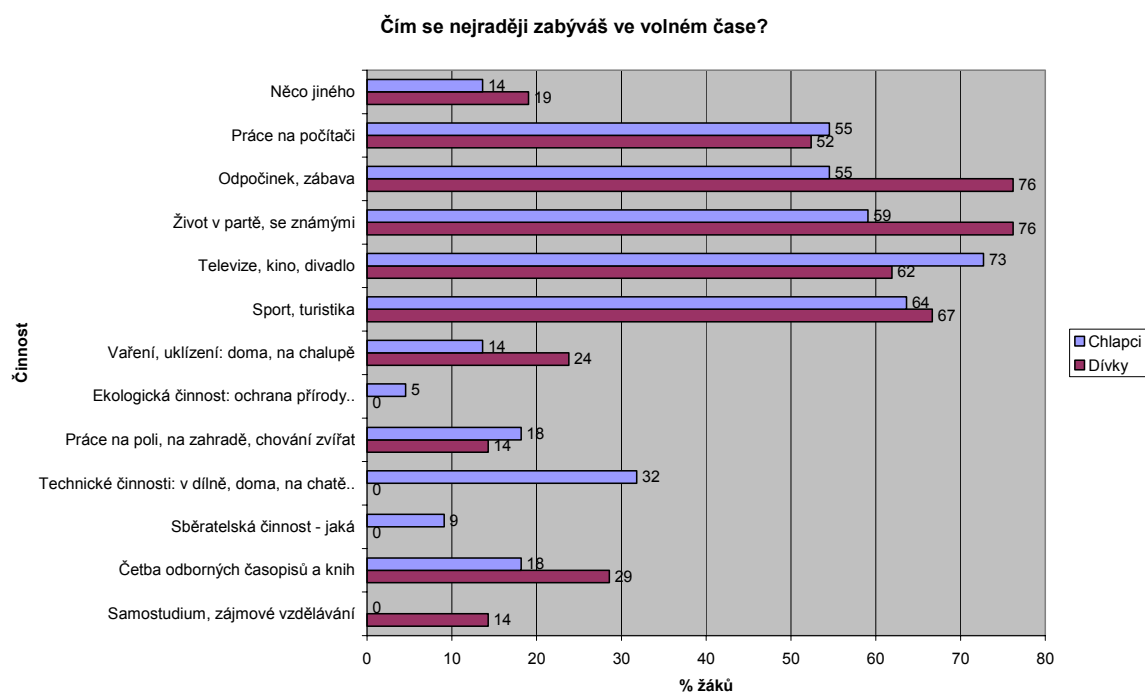
Příklad: dívka si jako povolání zvolila kadeřnici, údajně proto, že se jedná o práci fyzicky nenáročnou, spojenou s velkým výdělkem a dobrým postavením ve společnosti.

3.3.11 Otázka č.13 Čím se nejraději zabýváš ve volném čase?

	DÍVKY		CHLAPCI		CELKEM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%
Samostudium, zájmové vzdělávání	3	14	0	0	3	7
Četba odborných časopisů a knih	6	29	4	18	10	23
Sběratelská činnost - jaká	0	0	2	9	2	5
Technické činnosti: v dílně, doma, na chatě..	0	0	7	32	7	16
Práce na poli, na zahradě, chování zvířat	3	14	4	18	7	16
Ekologická činnost: ochrana přírody..	0	0	1	5	1	2
Vaření, uklízení: doma, na chalupě	5	24	3	14	8	19
Sport, turistika	14	67	14	64	28	65
Televize, kino, divadlo	13	62	16	73	29	67
Život v partě, se známými	16	76	13	59	29	67
Odpočinek, zábava	16	76	12	55	28	65
Práce na počítači	11	52	12	55	23	53
Něco jiného	4	19	3	14	7	16

Otázkou číslo 13 jsem chtěla zjistit jak tráví žáci svůj volný čas a zda se tyto činnosti odrážejí při volbě povolání. Dvanáct položek otázky bylo pevně stanoveno, poslední položka sloužila pro volné doplnění. Děvčata nejčastěji uváděla odpočinek, zábavu (76%) a život v partě se známými (76%). 73% chlapců uvedlo, že ve volném čase sledují převážně televizi a 63% sportuje. 52% dívek a 55% chlapců se ve volném čase zabývají prací na počítači. 32% chlapců uvedlo, že je baví technické činnosti. Můžeme říci, že rozdíly v tom jak tráví volný čas dívky a chlapci je minimální. Na prvních místech se umístil život v partě a se známými, sledování televize, odpočinek, sport a práce na počítači. Přesto, že žáci uvedli práci na počítači, pouze jeden chlapec zvolil povolání programátor.

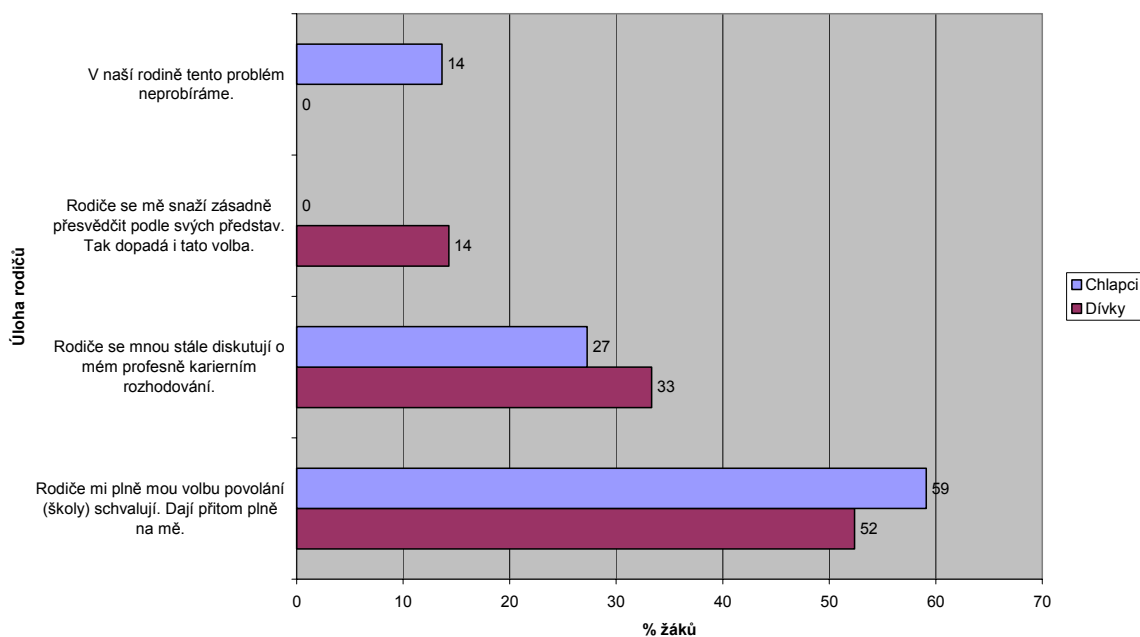

3.3.12 Otázka č.14 Jakou úlohu ve Tvém profesně kariérním rozhodování hrají rodiče?

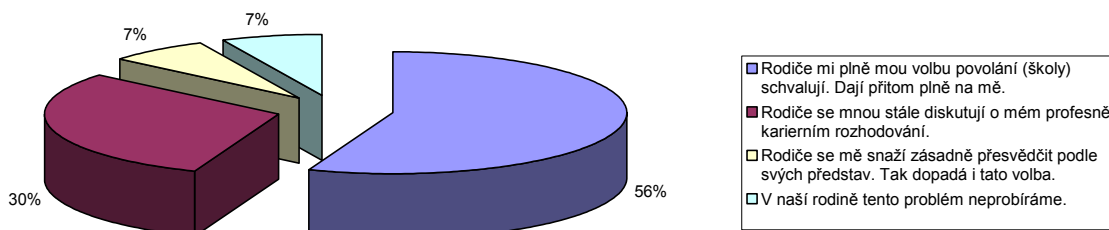
	DÍVKY		CHLAPCI		CELKEM	
	POČET	%	POČET	%	POČET	%
Rodiče mi plně mou volbu povolání (školy) schvalují. Dají přitom plně na mě.	11	52	13	59	24	56
Rodiče se mnou stále diskutují o mém profesně kariérním rozhodování.	7	33	6	27	13	30
Rodiče se mě snaží zásadně přesvědčit podle svých představ. Tak dopadá i tato volba.	3	14	0	0	3	7
V naší rodině tento problém neprobíráme.	0	0	3	14	3	7

Velmi mě překvapil výsledek této otázky. Předpokládala jsem vyšší procento dětí u nichž se projeví vliv rodičů na volbu povolání. Jednalo se pouze o 14% dívek. 52% dívek a 59% chlapců uvedlo, že rodiče volbu povolání (školy) dítěti plně schvalují. Je velmi pozitivní, že volba povolání se stává i tématem diskuzí rodičů s dětmi a rodičům není jejich budoucnost lhostejná. 14% chlapců uvedlo, že na téma „budoucí povolání“ se v jejich rodinném kruhu nemluví vůbec a tento problém si řeší dítě samo.

Jakou úlohu ve Tvém profesně kariérním rozhodování hrají rodiče?

Jakou úlohu ve Tvém profesně kariérním rozhodování hrají rodiče? (ze všech žáků)

3.4 Zobecnění výsledků výzkumu

Na základě cílů, které jsem si v úvodu stanovila, jsem při svém výzkumu prožáci 9. tříd volí dané povolání došla k následujícímu zjištění:

- Většina žáků zvolila střední odbornou školu nebo gymnázium. Ani jeden z žáků nechce ukončit vzdělání pouze základní školou.
- Při volbě povolání rozhoduje, kde se škola nachází. Většinou děti volí školu v místě nebo v blízkosti bydliště.
- Při volbě povolání aktivity provozované ve volném čase hrají zanedbatelnou roli.
- Žáci se rozhodují ve většině případů až v osmé a deváté třídě pro konkrétní školu.
- Děti si volí povolání, které odpovídá jejich sklonům a schopnostem, ale významnou roli hraje rovněž lukrativnost a výše společenského postavení.
- Většina žáků si jde za svým vysněným povoláním.
- Rodiče přestože minimálně působí na výběr budoucího povolání dítěte, jsou přesto v mnoha případech jejich vzorem. Ve většině rodin se téma volby povolání řeší.

Závěr

*Práce vyžaduje schopnosti i zaujetí.
Čínská maxima*

Profesionální vývoj člověka je stejně jako celkový vývoj osobnosti ve své konkrétní podobě procesem jedinečným. Je výsledkem vzájemného působení celospolečenských, skupinových a individuálních faktorů.

Podle mého názoru je volba povolání jedním z důležitých kroků v životě, které musí mladý člověk udělat. Tato práce si kladla za cíl zjistit, jakou představu mají o svém budoucím povolání žáci v deváté třídě a jaký vliv při volbě dalšího studia žáků hrají rodiče. Období, kdy se žáci musí rozhodnout pro určitou školu nebo učební obor je velmi složité.

V současné době mají však žáci velké možnosti, jak se s volbou povolání vypořádat. Musí však vědět, kde potřebné informace o dalším studiu hledat nebo na koho se mohou obrátit. Tyto skutečnosti jsem uvedla v teoretické části své práce.

Problematika volby povolání je velmi obsáhlá, proto jsem se v práci zaměřila pouze na rozhodování 14-ti a 15-ti letých žáků, na jejich první směrovou volbu. Následné reálné plánování vlastního života v pozdějších letech nebylo možné do práce zahrnout.

Tvrzení, že děti jsou ve velké většině ovlivňovány rodiči, se v mém výzkumu nepotvrdilo. Žáci mají určitou představu o svém budoucím povolání a rodiče jim tuto volbu schvalují. Téma povolání se stává v rodinách diskutovaným a rodiče projevují zájem o budoucí kariéru svých dětí. Pouze tři chlapci z celkového počtu 43 respondentů uvedlo, že rodiče nezajímá budoucí povolání jejich dítěte. Tři dívky přiznaly, že školu, kterou zvolily, odpovídá pouze představě jejich rodičů nikoliv představě jejich.

Žáci volili i vhodnou školu, která odpovídala jejich představě o budoucí profesi. Pouze v několika případech měli žáci jasnou představu o svém povolání, ale volená škola neodpovídala této představě. V této chvíli by měl zasáhnout výchovný poradce.

Příprava žáků pro volbu povolání byla s platností od 1. září 2002 zařazena jako povinná součást do všech vzdělávacích programů. Není však samozřejmostí, že se žáci

nebudou potýkat s problémy při rozhodování, na kterou školu jít studovat. Učitel může pomoci, ale dítě by se mělo na základě poskytnutých informací rozhodnout samo. Jde o jeho budoucnost.

Resumé

Bakalářská práce, kterou máte právě v rukou byla zaměřena do oblasti volby povolání.

Celou práci jsem soustředila do tří kapitol.

První kapitola se zabývá sociálně-pedagogickými determinantami volby povolání. Je zaměřena především na vliv rodiny a školy při rozhodování o budoucím povolání.

Ve druhé kapitole se pojednává o vlastní volbě povolání. Jsou zde uvedeny možnosti vzdělávání po ukončení základní školní docházky. Speciálně se zaměřuje na otázky: „Kde mohou žáci získat potřebné informace o dané škole nebo oboru, který se rozhodli studovat“ a „Na koho se mohou při volbě povolání obrátit“.

Třetí kapitola představuje praktickou část této práce. Jsou zde prezentovány výsledky mého výzkumu, který byl proveden na základní škole ve dvou devátých třídách. Reprezentativní vzorek tvořilo 43 žáků, z toho 21 dívek a 22 chlapců. V tomto vzorku se nacházeli také dvě děti cizinců z utečeneckého tábora, který se v místě školy nachází.

Anotace

Srníková, Kateřina

Sociálně-pedagogické determinanty volby povolání

Tato bakalářská práce se zabývá problémem volby povolání obecně (v libovolné fázi života) a v závěru školní docházky na základní škole. Otázka zdařilého výběru povolání patří dnes k nejdůležitějším volbám v životě mladého člověka vůbec. Při tomto rozhodování mohou pomoci nejenom rodiče, ale i odborníci. Kde mají hledat jedinci potřebné informace a na koho se mohou obrátit, je uvedeno v teoretické části práce.

V praktické části jsou prezentovány výsledky mého výzkumu, jehož cílem bylo zjistit co vede žáky devátých tříd k tomu, že se rozhodnou právě pro konkrétní školu či učební obor, a jak velký vliv mají na jejich rozhodování především rodiče.

Vedoucí bakalářské práce: doc. PhDr. František Vízdal, CSc.

Annotation

Srníková, Kateřina

Socially-pedagogical determinants of job choice

This bachelor work is concerned with choice of job search generally (on arbitrary period of person life) and at point when person is ending his school attendance. Question of successful job search is the most important question for young people at all. Not only parents can help with decision making, but also specialist. In theoretical part of work I show where young people can find information about work and who can help them.

In practical part I present results of my research, whose main target has been discovering scholar ninth class, why they choose particular work (school) and how big interference had parents to childrens final decision.

Director of bachelor work: doc. PhDr. František Vízdal, CSc.

Klíčová slova

volba povolání, svět práce, kariérní poradenství, sociálně-pedagogické determinanty volby povolání, rodina a volba povolání, škola a volba povolání

Key words

Job choice, world of work, career consulting, socially-pedagogical determinants of job choice, family and job choice, school and job choice

Literatura

1. Čačka, O. Nástin psychologie II pro doplňující pedagogické minimum. Brno: Paido, 2002.
2. Čačka, O. Psychologie dítěte. Tišnov: SURSUM, 1996.
3. Čáp, J. Psychologie pro učitele. Praha: Portál, s r.o., 2001.
4. Čáp, J. Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy. Praha: ISV, 1996
5. Fenwicková, E., Smith, T. Kniha o dospívání. Bratislava: INA, 1994.
6. Klímová, M. Kapitoly z výchovného poradenství I. svazek. Praha: Univerzita Karlova, 1987.
7. Klímová, M. Kapitoly z výchovného poradenství II. svazek. Praha: Univerzita Karlova, 1987
8. Mertin, V. Jak se dostat na střední školu. Praha: Grada Publishing, s r.o., 2000.
9. Strádal, J. Jak volit povolání. Praha: Informatorium, 1995.
10. <http://www.karieroveporadenstvi.cz/ODKAZ_navrh_karieroveporadenstvi.htm
1 10.4.2005>
11. <<http://www.phil.muni.cz/ped/cz/storage/praxe%20na%20zs%20a%20ss.doc>
5.12.2005>
12. http://www.icm.cz/cz/tema/prace/volba_povolani.asp

Přílohy

DOTAZNÍK PROFESNĚ KARIERNÍHO VÝVOJE ŽÁKŮ ZŠ

1. Věk:

2. Třída:

3. Pohlaví:

(zakřížkuj jednu odpovídající položku)

☐	chlapec
☐	dívka

4. Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů.

	Ukončená ZŠ	SOU (jaké)	SOŠ (jaká)	Gymnázium	VŠ (jaká)
otec					
matka					

5. Nynější zaměstnání rodičů.

otec	
matka	

6. Pro jakou školu se rozhoduješ ?

(zakřížkuj jednu odpovídající položku)

☐	gymnázium
☐	SOŠ (jaká)
☐	SOU (jaké)
☐	Chci absolvovat jen nějaký krátký odborný kurz a pracovat a vydělávat peníze.

7. Které povolání by se Ti nejvíce líbilo v životě vykonávat?

(na prvním místě uveď to, které je pro Tebe nejzajímavější.)

a).....

b).....

c).....

8. Pro jaké povolání ses rozhodl(a), anebo se rozhoduješ ve skutečnosti?

(na prvním místě uveď Tvou hlavní volbu a dvě náhradní)

a).....

b).....

c).....

9. Ve které třídě jsi se asi rozhodl(a) pro výše uvedené povolání?

(zakřížkuj jednu odpovídající položku)

☐	Na 1. st. ZŠ	☐	V 6. tř.	☐	V 7. tř.	☐	V 8. tř.	☐	V 9. tř.
--------------------------	--------------	--------------------------	----------	--------------------------	----------	--------------------------	----------	--------------------------	----------

10. Hraje roli při Tvém rozhodování, kde se škola nachází?

(zakřížkuj jednu odpovídající položku)

	ne
	ano, uveď jakou

11. Škola, kterou sis vybral(a) je:
(zakřížkuj jednu odpovídající položku)

	v místě bydliště
	v blízkosti mého bydliště, mohu každý den dojíždět
	musím bydlet na internátě

12. Proč sis vybral(a) uvedené povolání nebo studijní směr?
(zakřížkuj libovolný počet uvedených důvodů, případně uveď nějaké další)

	Zajímají mě činnosti, které mohu ve zvolené profesi vykonávat.
	Toto povolání odpovídá mým sklonům a schopnostem.
	Povolání mi umožní stálý kvalifikační růst a postup v pracovní kariéře.
	V povolání je mi vzorem otec, matka či jiná blízká osoba.
	Povolání mi umožní dobré společenské postavení.
	Tomuto povolání se mohu bez potíží vyučit (vystudovat je).
	Mohu se učit (studovat) a později pracovat v místě svého bydliště.
	Toto povolání umožňuje lehkou práci v dobrém pracovním prostředí.
	Nabyté povolání mi zajistí dobrý výdělek.
	Povolání volím, protože je to velké přání mých rodičů.
	Nemám jinou možnost vzhledem k mému nepříliš dobrému prospěchu.
	Nemám jinou možnost vzhledem k rodinné finanční situaci.
	Nemám jinou možnost vzhledem ke svému zdravotnímu stavu.
	Jiné důvody:

13. Čím se nejraději zabýváš ve volném čase?
(zakřížkuj libovolný počet uvedených činností, případně uveď nějaké další)

	Samostudium, zájmové vzdělávání
	Četba odborných časopisů a knih
	Sběratelská činnost - jaká
	Technické činnosti: v dílně, doma, na chatě..
	Práce na poli, na zahradě, chování zvířat
	Ekologická činnost: ochrana přírody..
	Vaření, uklízení: doma, na chalupě
	Sport, turistika
	Televize, kino, divadlo
	Život v partě, se známými
	Odpočinek, zábava
	Práce na počítači
	Něco jiného - vypiš:

14. Jakou úlohu ve Tvém profesně kariérním rozhodování hrají rodiče?

(zakřížkuj jednu odpovídající položku)

☐	Rodiče mi plně mou volbu povolání (školy) schvalují. Dají přitom plně na mě.
☐	Rodiče se mnou stále diskutují o mém profesně kariérním rozhodnutí.
☐	Rodiče se mě snaží zásadně přesvědčit podle svých představ. Tak dopadá i tato volba.
☐	V naší rodině tento problém neprobíráme.